

Osmanlı Atlası

Balkanlar

Bulgaristan

Osmanlı Atlası Projesi

Balkanlar - Bulgaristan

İstanbul Stratejik Düşünce ve Araştırma Derneği Adına Yönetim Kurulu Başkanı

Dr. Ayhan Koç

Proje & Yayın Koordinatörü

Abdullah Serenli

Yayına Hazırlık

Mustafa Özşahin
Vefa Can Kaya

Araştırma Kurulu

Dr. Ayhan Koç
Büşra Mollaahmetoğlu

Serkan Öztürk

Birgül Karakaş
Ebrar Büşra Yıldırım
Fatma Büşra Kaya
Aysun Celep
Şule Yavuzer
Songül Hatice Demirhan
Esra Bıyıklıoğlu
Mine Çatal

Grafik-Tasarım

Salih Aydın

Basım

Bayem Ajans

İletişim

İSDAM (İstanbul Stratejik Düşünce ve
Araştırma Merkezi)

Süleymaniye Caddesi Kanuni
Medresesi Sokak No: 34 D. No: 1
Fatih / İstanbul

isdam@isdam.org.tr
www.isdam.org.tr

**Bu Rapor Gençlik ve Spor Bakanlığı
2016 Yılı II. Çağrı dönemi Gençlik
Projeleri Destek Programı
Kapsamında Hazırlanmıştır.**

Rapor içerisindeki yazılar hakkındaki
her türlü sorumluluk yazarlarına aittir.

2018

Neden

Osmanlı imparatorluğu 1. Dünya Savaşı ile birlikte küresel bir paylaşıma tabi tutulmuş, Balkanlar başta olmak üzere; Ortadoğu, Kafkaslar ve Afrika ile olan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bağları kopartılmıştır.

Osmanlı sonrası söz konusu coğrafyalarda ortaya çıkan savaşlar nedeniyle, imparatorluk döneminde yüzlerce yıl bir arada ve barış içerisinde yaşayan bu milletlerin, Osmanlı ile olan ilişkisi yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Osmanlı siyasi sisteminin yapısal özellikleri ve siyasi kurumları üzerine birçok araştırma yapılmıştır.

Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte Balkanlarda Osmanlı bakiyesi birçok devlet kurulmuştur. Bu ülkelerin siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısı maalesef ülkemizde yeterince bilinmemektedir. Söz konusu ülkelerle olan tarihi ve kültürel bağlarımız devam etmekle birlikte; bu ilişkiler maalesef arzu edilen düzeyde değildir.

Balkanlara yönelik yapılan bazı araştırmalarda bölgeye, reel politik bir yaklaşımdan daha ziyade tarihi bir perspektifle duygusal olarak yaklaşılmakta ve bu ülkelerin yaşadığı siyasi, ekonomik ve toplumsal değişim dikkate alınmadan değerlendirmeler yapılmaktadır.

Osmanlı Atlası – Balkanlar başlıklı proje kapsamında, elinizdeki bu üçüncü raporla Bulgaristan'ın Siyasal, Ekonomik ve Toplumsal açıdan ve ayrıca Osmanlı sonrası geçirdiği değişim tarihsel bağlamda ele alınmıştır.

Üç kıtada yüzlerce yıl hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu, çözülme süreci ile birlikte yüzlerce yıl bir arada ve barış içerisinde yaşadığı toplumlarla olan tarihi, kültürel ve ekonomik bağları zayıflatılmıştır. Osmanlı coğrafyası üzerinde Avrupa'da 17, Kafkaslar'da 4, Ortadoğu'da 15 ve Afrika'da 15 olmak üzere 51 devlet kurulmuştur.

Proje ile ilk etapta Osmanlı coğrafyasında kurulan Balkanlar'daki 6 ülkenin (Bosna Hersek, Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya, Sırbistan ve Arnavutluk) siyasi tarihi, siyasi kurumları, coğrafi özellikleri kültürel yapısı, tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişimler, anahtar kavramlar ve günümüzde bu ülkelerde nelerin tartışıldığının araştırılarak gençlerimizle paylaşılması planlanmaktadır. Bu ülkelerin seçilmesinde, bu ülkelerin ülkemiz arasındaki tarihi ve kültürel bağlar dikkate alınmıştır.

Proje ile ayrıca Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde Osmanlı Atlası Panelleri düzenleyerek; gençlerimizin gönül coğrafyası ile ilgili zihin dünyalarını, duygu ve düşüncelerini yakın kılmak, bölge ile ilgili farkındalık oluşturarak sınır çizgilerinin haritada sadece bir belirteç olarak kalmasını sağlamak ve gençlerimizin bu coğrafya ile ilişkisini kuvvetlendirmek amaçlanmıştır.

İçindekiler

6

/ SİYASET

- 6 Tarihi Arka Plan
- 8 Siyasi Kurumlar
- 9 Siyasi Partiler
- 10 Siyasi Kültür
- 11 - 12 Siyasi Kişilikler
- 13 Bugün Bulgaristan'da neler tartışılıyor ?

14

/ EKONOMİ

- 14 - 16 Genel Ekonomik Durum
- 17 - 21 Ekonomik Göstergeler

22

/ TOPLUM

- 22 - 23 **Eğitim** - Osmanlı'dan Günümüze Bulgaristan'da Eğitim Sistemi
- 24 - 30 Osmanlı'dan Günümüze Bulgaristan'da Din Eitimi
- 31 **Aile ve Gençlik**
- 32 - 33 Bulgaristan'da Aile
- 34 - 35 Bulgaristan'da Gençlik
- 37 - 39 **Din ve Kültür** - Bulgaristan'da Dini Hayat
- 40 - 45 Bulgaristan'da Kültür
- 46 - 48 **Bulgaristan ve Vakıf Kültürü**

BULGARI

STAN

Başkent

Sofya

Yüzölçümü

111.002 km²

Nüfus

7.061.000 (2017)

Para Birimi

Lev

Resmi Diller

Bulgarca

GSYİH (Milyon \$)

55.954 (2017)

KBGSYİH (\$)

7.924 (2017)

Büyüme Oranı (%)

3.6% (2017)

Siyaset

Ayhan Koç - Büşra Mollaahmetoğlu

Tarihi Arka Plan

Orta Asya'dan Avrupa'ya göç eden Türk kavimleri arasında yer alan Bulgarlar, 7. yy'da Slavlar arasına karışmış ve ilk Bulgar devletini kurmuştur. Bulgar devleti, Balkanlarda hâkimiyet kurmak amacıyla Bizans İmparatorluğu ile uzun mücadeleler yapmıştır.

Niğbolu Savaşı ile 1369 yılında Osmanlı idaresi altına giren Bulgarlar, yaklaşık 600 yıl Osmanlı idaresi altında kalmıştır. Bulgarlar, Avrupa ülkeleri ve Rusya'nın kışkırtmasıyla Balkan ülkeleriyle birlikte Osmanlı yönetimine karşı ayaklanmış ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda imzalanan 1878 Berlin antlaşmasıyla özerklik kazanmış, 1908 yılında ise bağımsızlığını ilan etmiştir. Her iki dünya savaşında da Almanların tarafında olan ve kaybeden tarafta yer alan Bulgaristan, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği etkisine girerek "Bulgaristan Halk Cumhuriyeti" adını almış ve 1990 yılına kadar komünizmle yönetilmiştir.

Osmanlı döneminde nüfusunun büyük çoğunluğu Oğuz ve Kuman soyundan gelen Türklerden oluşan Bulgaristan'daki Türk nüfusu, yaşanan etnik soykırım ve zorunlu göçlerle bugün azınlık durumuna düşmüştür. Tarihe 1876 Nisan ayaklanması olarak geçen ve Rusya'nın

askeri olarak Balkanlara müdahalesiyle başlayan süreç, onlarca yıl sürecek olan balkanlardaki kanlı mücadelelerin başlangıcını oluşturmuştur.

“ 93 Harbi

1877-1878 yılları arasında Osmanlı ile Ruslar arasında yapılan savaştır. Bu savaşın sonucunda, Özerk statüdeki Romanya, Sırbistan ve Karadağ bağımsızlığını kazanırken, Bosna-Hersek, Avusturya'nın kontrolüne girmiştir. Bulgaristan'da ise yaklaşık beş yüzyıl süren Osmanlı hâkimiyetine son verilerek özerk bir prenslik kurulmuştur.

Bugün ülke olarak, etnik bakımdan nüfusuna oranla en fazla Türk ve Müslüman'ın yaşadığı Bulgaristan'da 750 bin Türk ve 1 milyona yakın Müslüman yaşamaktadır. (Aktaş, 2015, s. 4-7)

93 Harbi olarak da anılan 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonunda 1 milyonu aşkın Türk, Bulgaristan'dan Anadolu'ya göç etmek zorunda bırakılmıştır.

“Bulgaristan’daki yeni bir ulus inşası sürecinde yüzlerce yıllık Osmanlı kültür mirası tasfiye edilmiştir. Etnik ve dini kimlikler yok edilmeye çalışılmış ve yüzlerce yıllık Osmanlı kültür ve medeniyetinin taşıyıcısı olan vakıflar, tarihi camiler, medreseler, tekke ve türbeler yıkılmıştır. Birçok cami, kilise, okul, hastane ve depoya çevrilmiştir. Birçok balkan ülkesinde olduğu gibi Bulgaristan’da Osmanlı siyasal ekonomik ve kültürel mirasından kopuş, batılılaşmanın ön koşulu olarak görülmüştür.”

Balkan Savaşları ile başlayan ve 1. ve 2. Dünya Savaşları ile devam eden karışıklıklar Balkanlar bölgesinin tamamını olduğu gibi Bulgaristan’ı da olumsuz etkilemiştir. Söz konusu coğrafyada etnik ve dini anlamda birçok ırkın ve dini grubun bir arada yaşamış olması bölgede uzun süreli ve kalıcı barışın kurulamamasında etkili olmuştur.

“Yunanlıları bizim eserlerimizi tahrip etmiş olmaları yüzünden kınamak için yeteri kadar kelime bulamayan bizler, kendimiz, Türk eserlerini fanatik bir çılgınlıkla yıktık”

İşirkov (Koyuncu, 2006, s. 200)

Bulgaristan, üniter bir devlet olup 262 belediyenin yer aldığı 28 idari bölgeden oluşmaktadır. Parlamenter sistemi benimseyen Bulgaristan’da yasama, yürütme ve yargı organları arasında kuvvetler ayrımı ilkesi geçerlidir.

Siyasi Kurumlar

Parlamento seçimleri dört yılda bir yargı gözetiminde yapılmaktadır.

Yasama

Bulgaristan'da yasama organı 4 yıllığına seçilen 240 üyeli Parlamento'dan oluşmaktadır. Cumhurbaşkanı tarafından en yüksek oyu alan partiye hükümet kurma yetkisi verilmektedir. Parlamantonun Başbakan'ı ve Başbakan'ın teklifiyle Bakanlar Kurulu üyelerini güvenoyu veya güvensizlik oyu ile düşürme yetkisi bulunmaktadır.

Yürütme

Yürütme yetkisi beş yılda bir doğrudan halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı ile Başbakan ve Bakanlar Kurulu'ndan oluşur. 6-13 Kasım 2016 tarihlerinde düzenlenen iki turlu Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Bulgar Sosyalist Partisi tarafından desteklenen eski Hava Kuvvetleri Komutanı Tümgeneral Rumen Radev kazanmıştır.

Ekonomi ve siyasal reformları küresel mali krize kadar başarıyla yürüten Bulgaristan, yolsuzluk ve organize suçun önünü kesmeyi başaramamıştır. Bugün Bulgarlar Avrupa Birliği'nin en fakir halkıdır.

Yargı

Bulgaristan'da yargı yetkisi bağımsız mahkemelere aittir. Bu yetki Yüksek Temyiz Mahkemesi, Yüksek İdare Mahkemesi, Temyiz Mahkemeleri ve Bölge Mahkemeleri tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca, kendi yetki alanında faaliyet gösteren ve 12 üyeden oluşan Anayasa Mahkemesi bulunmaktadır.

Siyasi Partiler

Bulgaristan'da İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana çok partili siyasal hayata ilk kez komünist dönemin son bulmasıyla geçilmiştir. Soğuk savaşın sonra ermesinin ardından Bulgaristan, bir yandan demokrasisini geliştirmeye çalışırken diğer yandan serbest pazar ekonomisine geçmek için çaba harcamıştır.

1992 ve 1994 yılları arasında iktidara gelen Demokratik Güçler Birliği bir dizi özelleştirme çalışması başlatmıştır. Özelleştirmeler sonucunda ülkede artan işsizlik yüksek suç oranlarını da beraberinde getirmiştir. Sosyalistler, pazar ekonomisi ve özelleştirmelere karşı "yoksulların sesi" olma sloganı ile 1995 seçimlerini kazanarak iktidara gelmiştir. Ancak ekonomik krizden kurtulamayan Bulgaristan'da 1996 yılında ülke ekonomisi adeta dibe vurmuş ve bankaların tamamı batmıştır. Daha sonra iktidara gelen Ivan Kostov ve Simeon Saksoburggotski'nin başbakanlık yaptığı dönemlerde ülke yeniden Batı yanlısı bir politikalar izlemeye başlamıştır.

Bulgaristan'da 2017 yılında yapılan ve %51 oranında katılım oranının olduğu genel seçimleri, Boyko Borisov'un liderliğindeki merkez sağ çizgide Bulgaristan'ın Avrupalı Gelişimi İçin Yurttaşlar (GERB) Partisi, oyların yüzde 32,55'ini alarak kazanmıştır.

Sıra	Siyasi Parti	Milletvekili Sayısı
1	Avrupalı Geleceği İçin Vatandaşlar (GERB) Partisi	95
2	Bulgaristan İçin Bulgaristan Sosyal Partisi (BSP)	80
3	Birleşik Vatanseverler Koalisyonu	27
4	Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH)	26
5	İrade Partisi (İP)	12
TOPLAM		240

Eski Komünist Partinin devamındaki Bulgaristan Sosyalist Partisi (BSP) yüzde 27,02 oy oranı ile ülkenin ikinci büyük siyasi gücü olurken ırkçı ve aşırı milliyetçi partileri bir çatı altında toplayan Birleşik Vatanseverler ise yüzde 9,12 oy oranıyla üçüncü sırada yer almıştır. Türklerin oluşturduğu Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH) de yüzde 8,94 oranında oy almıştır. İş adamı Veselin Mareşki'nin Volya (İrade) Partisi de yüzde 4,16 oy alarak parlamentoda temsil hakkı elde etmiştir. Türk oylarını bölen bir siyasi hareket olarak da nitelendirilen Türk ve Müslümanların oluşturduğu Sorumluluk, Özgürlük ve Hoşgörü için Demokratlar (DOST) Partisi'nin Hürriyet ve Şeref Halk Partisi (HŞHP) ile kurduğu DOST Birliği ise yüzde 2,95 oranında oy alması nedeniyle parlamento dışında kalmıştır.

Siyasi Kültür

İlk dönem Bulgar milliyetçiliğinin temelleri Osmanlı karşıtlığının üzerine bina edilmiştir. Osmanlı – Türk karşıtlığı, etnik ve dini temelli olarak siyasal ve sosyal yapılanmayla birlikte siyasal kültürünün şekillenmesinde etkili olmuştur.

Ulus – devlet inşası sürecinde Bulgarca konuşan ve Bulgar Ortodoks Kilisesine mensup olan, aslî unsur olarak sayılmıştır. (Koyuncu, 2006, s. 205) Diğer etnik ve dini unsurların dışlandığı bu siyasal ayrışmada, ülkedeki en önemli ikinci büyük etnik grubu oluşturan Türkler ve Müslümanlar olumsuz etkilenmiştir.

Türkiye’nin Balkanlara özel ilgisi, coğrafi olarak yakınlıktan ziyade sosyo-kültürel ortak değerlerden ve bölgenin ekonomik potansiyelinden kaynaklanmaktadır.

Siyasi Kişilikler

Paisiy Hilendarski (1722-1773)

Paisiy Hilendarski, Bulgaristan Devletinin uluslaşma sürecinde öne çıkan şahsiyetlerdendir. 1762’de yazdığı “Slav-Bulgar Tarihi” adlı eserinde, Bulgaristan’ın Türk egemenliğine girişi, soyluların katledilmesi ve halka yapılan zulümler, Bulgar çocuklarının yeniçeri yapmak için toplanarak Türkleştirilmesi, Tırnova Patrikliğinin ilgası, kiliselerin camilere çevrilmesi, çok sayıda kilise, manastır ve sarayın Türkler tarafından yakılıp-yıkılması ve gasp edilmesi, Türk yönetiminin kötülüğü ve katlanılmaz olduğu gibi konular üzerinden Bulgar milliyetçiliğinin temellerini atmıştır. Paisiy’in kitaplarında “Osmanlı” terimini hiç kullanmaması dikkat çekicidir. Paisiy ayrıca “Türk köleliği” ve “Müslüman esareti” gibi terimlerle Bulgar tarih yazıcılığında Osmanlı dönemini nitelemek için sıkça kullanılan “Türk esareti” (Türk boyunduruğu) gibi klişe terimlerin de öncüsüdür. (Koyuncu, 2006, s. 201)

Vulko Veleç Çervenkov

Bulgar siyasetçi olan Vulko Veleç Çervenkov, 1900 yılında Bulgaristan’ın Zlatitsa kentinde doğmuştur. Çervenkov, 1919 yıllarında komünist gençlik örgütlerinin ayaklanma hareketlerine katılmıştır. Stalin taraftarı olan Çervenkov, 1941 yılında ise II. Dünya Savaşı sırasında faşizme karşı çıkarak komünist yanlısı olarak radyolarda yayın dergilerde editörlük yapmıştır.

Çervenkov, 1944 yılında ülkenin faşizm etkilerinden kurtulmasını fırsat bilerek hükümete katılmış ve Kültür Bakanlığı, Başkan Vekili, Parti Genel Sekreteri gibi görevleri üstlenmiş ve 1950 yılında Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Başbakanı olmuştur. Tutkulu bir Stalin hayranı olan Çervenkov, gençlik yıllarından itibaren komünist rejimi desteklemiş ve Bulgaristan’ın komünist rejimde yönetilmesi için çalışmıştır. Bulgaristan’ın faşizm etkisinden kurtularak komünist rejimi benimsemesinde siyasi alanda etkin rol oynayan Çervenkov, 1961 yılında Sovyet rejiminin desteğini kesmesinden sonra siyaseti bırakmıştır.

Kazım Memiş

Kazım Memiş, 1933 yılında Bulgaristan'da Eskipama kentinde doğmuştur. İlkokul ve liseyi Şumlu'da bitirerek Sofya Üniversitesi Türkoloji bölümünden mezun olmuştur. Memiş üniversite hayatından sonra 30 yıl boyunca Türk gazetelerinde ve dergilerinde çalışmıştır. Bulgaristan'ın Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nda görev almıştır.

Kazım Memiş, Bulgaristan'da yaşayan Türk çocuklarına Türkçeyi öğretmek için Muharrem Tahsin ile birlikte "Filiz", "Gönül" ve "Balon" adlı dergiler çıkarmıştır. Türk çocukları bu dergiler sayesinde Türkçeyi öğrenmişlerdir. Memiş Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının Bulgaristan'da öğretmenlik yapması için gereken şartları yerine getirmeye çalışmış, bu çerçevede Todor Jivkov hükümeti ile anlaşmalar yapmıştır. Jivkov rejimine yönelik tepkilerin artması yönetim boşluğunu da beraberinde getirmiştir. Kazım Memiş bu otorite boşluğunu Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlıkların lehine çevirmeye çalışmıştır. Kazım Memiş, Bulgaristan'da Türk Edebiyatı ve Türklük hakkında önemli çalışmalar yapmış değerli aydınlarımızdan biridir.

Todor Jivkov

Todor Jivkov, 1911 yılında Bulgaristan'ın Pravets köyünde doğmuştur. Komünist Parti Merkez komitesi birinci Sekreteri olarak 35 yıldır parti yöneticiliği yapmıştır. II. Dünya savaşına kadar komünist örgütlenmelerde yer alarak komünist rejimin Bulgaristan'a yerleşmesinde etkin rol oynamıştır. 1962 yılında devlet başkanı seçilmiştir.

Jivkov, Faşist rejimine karşı çıkarak Bulgaristan'da, Türk ve Müslüman azınlığa oldukça zulüm ve işkencelerde bulunmuştur. Sovyet Rusya ile işbirliği içinde olarak 1980 yılında Türk azınlıklara karşı uyguladığı baskıcı politikayla Türklerin bölgeden göç etmesine neden olmuştur.

Bugün Bulgaristan'da neler tartışılıyor

Komünizmin yıkılması ile 1990 yılında görevini bırakmak zorunda kalan Jivkov yaptığı siyasi politikalar ve zulümler yüzünden hapis cezasına çarptırılmıştır. Türklere yaptığı soykırım yüzünde diktatör olarak anılmaktadır. 1998 yılında zatürreden olan Jivkov' un cenazesini Bulgar hükümeti reddetmiştir.

Balkanlar, ekonomik olarak Avrupa'nın diğer bölgelerine nazaran oldukça geri durumdadır. Bu coğrafyadaki önemli bir ülke olan Bulgaristan, yetersiz iş imkânları, nüfusun yaşlanması, dış göç, kırsal kesimde gelir ve eğitim düzeyinin düşüklüğü gibi sosyoekonomik sorunlarla boğuşmaktadır. (Ekinci, 2007, s. 7-8)

Siyasi ve ekonomik olarak Avrupa Birliği'nin oldukça gerisinde kalan Bulgaristan'da öne çıkan konulardan bir diğeri de göçmen sorunudur. Avrupa'ya geçişte transit ülke konumunda bulunan Yunanistan'dan sonra öne çıkan bir diğer ülke Bulgaristan'dır. Ekonomik olarak sıkıntılarla boğuşan ve yüksek işsizliğe sahip Bulgaristan'da göçmenlere iyi gözle bakılmamaktadır.

Birçok balkan ülkesinde olduğu gibi AB üyeliği, Bulgaristan'ın hem iç hem de dış politikasını yönlendiren en önemli dinamiklerden birisini oluşturmaktadır. Bulgaristan, 1 Ocak 2007 tarihinde AB'ye üye olmuştur. Ancak Schengen'e dahil olamayan Bulgaristan'ın vize problemi hala devam ediyor.

Ekonomi

Serkan Öztürk

Genel Ekonomik Durumu

II. Dünya Savaşı'nın ardından Balkanlar'da ilerleyen Sovyet Ordusu'nun da etkisiyle sosyalist rejime geçen Bulgaristan, soğuk savaşın sona erdiği döneme kadar sosyalist sistemle yönetilmiştir. Bu dönem içerisinde Bulgaristan'da tarım oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Bunun dışında ağır sanayi, çelik, elektronik, bilgi teknolojileri ve silah imalatı devlet tarafından önemli ölçüde desteklenen sektörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin himayesi altında bulunan bu sektörler, Doğu Bloku ülkelerinin çözülmesiyle birlikte sosyalist rejimin yıkılması sonucu oluşan serbest rekabet ortamına ayak uydurmakta güçlük çekmişlerdir. Bulgaristan ekonomisi, planlı bir ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişte yapısal reformların yetersiz kalması nedeniyle buhranlı bir 10 yıllık dönem geçirmiştir. Yurt dışında pazar kaybına uğramış, üretim daralmış, yaşam standardı önemli ölçüde düşmüş, yerel para büyük değer kaybına uğramıştır. Bütün bunların neticesinde 1996 yılında ülkede ekonomik kriz başlamıştır.

1997 yılında IMF ile alınan ekonomik istikrar programı kararları ile birlikte hükümetin para ve döviz politikaları üzerindeki yetkisi sınırlandırılarak bir para kurulu oluşturulmuştur. Bu kararlar birlikte makro ekonomik istikrar sağlanmış olup, 1998 yılından sonra büyüme yeniden başlamıştır. Döviz kuru istikrara kavuşturulmuş ve 1 Alman Markı/1 Bulgar levası (daha sonra 1 euro/1,95583 Bulgar levası) oranında sabitlenmiştir. Bankaların kamu tarafından desteklenmesi politikasına son verilerek Merkez Bankası özerk bir yapıya kavuşturulmuştur. Bu kararların ardından Bulgaristan, tarihinin en uzun ekonomik büyüme dönemine girmiştir. Bulgar hükümetlerinin sıkı para ve maliye politikaları ile AB üyeliği süreci sayesinde Bulgaristan ekonomisi, krizin başlamasıyla sona eren 9-10 yıllık dönem içinde istikrarlı büyümüş, krize kadar 5 yıl boyunca banka kredileri, tüketim ve yabancı yatırımların olumlu etkisiyle % 5-6'lık büyüme oranını yakalamıştır. Devlete ait kuruluşların yüzde 90'ından fazlası özelleştirilmiştir.

Günümüzde Bulgaristan ekonomisi, serbest piyasa şartlarına göre işleyen, dışa açık, özel sektörü orta düzeyde geliştirmiş, az sayıda stratejik devlet işletmesi olan bir ekonomidir. Dünya Bankası, Bulgaristan ekonomisini üst orta gelirli ekonomilerden adanmaktadır. Diğer taraftan, 1 Ocak 2007'de AB'ye tam üye olan Bulgaristan, AB

Bulgaristan'nın GSYİH içinde ağırlıklı pay,

%67,6

Hizmet Sektörü

%28

Sanayi

%4,4

Tarım

üyesiği koşulları sebebiyle ekonomik yapısında önemli reformlar yapmıştır. AB fonlarından gelen finansman Bulgaristan ekonomisinin gelişiminin ana motoru durumundadır.

Bulgaristan, 10 yıllık AB üyesiği sürecinde kişi başı GSYİH'sını AB ortalamasının % 41'inden % 47'sine yükseltebilmiştir. Kaydedilen olumlu gelişmelere rağmen Bulgaristan AB'nin en yoksul ülkesi olmaya devam etmektedir. Bulgaristan'da ücret seviyelerinin düşük seyretmesi ve üretim artışının istenen seviyelere çekilememesi nedeniyle Bulgar firmaları AB üyesiği ile artan rekabet ortamında güç kaybına uğramışlardır. Bazı dış değerlendirmelere göre Bulgaristan ekonomisi 2016 yılında satın alma gücü paritesine göre dünyada 77. sıradadır. Yüksek işsizlik oranı, düşük verimlilik, ülkenin nitelikli işgücü çekme konusundaki yetersizliği, iş yapma ortamı (yolsuzluk, bürokratik verimsizlik, finansman sıkıntıları ve son zamanlarda siyasi istikrarsızlık), AR-GE faaliyetlerinin kısıtlı kalması, şeffaflığın bulunmaması, siyasetçilere olan güvenin azalması gibi durumlar ülkede rekabet gücünü olumsuz etkileyen faktörlerdir. Bulgaristan, AB'nin yolsuzluk seviyesi en yüksek ikinci ülkesi konumundadır.

Bulgaristan'da nüfusun %77,7'sini oluşturan 5,7 milyon Bulgar, ortalama yaşam standardının altında hayatlarını sürdürmektedir. Vidin, Blagoevgrad, Küstendil, Hasköy, Pazarcık, Kırcaali ve Silistre bölgelerinde nüfusun çoğunluğu fakirdir ve ortalama çalışma ücreti 600 leva civarındadır. (Bir ailenin aylık 2230 levaya ihtiyacı

olduğu Sosyal ve Ticaret Birlikleri Araştırma Enstitüsü tarafından tespit edilmiştir) Kişi başına yoksulluk sınırı 296,5 levardır. Hane halklarının yaklaşık %30'unun (2,2 milyon kişi) geliri yoksulluk sınırının altındadır. Hane halklarının %48'inin (3,4 milyon kişi) kişi başına geliri 296–558 leva arasında değişmektedir. Yaşam maliyeti üzerinde kişi başına geliri olan kısım ise aşamalı olarak genişlemiş ve %22 (1,6 milyon kişi) düzeyinde istikrara kavuşmuştur.

2016 yılında gayri safı katma değer, gayri safı yurtiçi hasılanın %86,3'ünü oluşturmuştur. Tarım sektörünün katma değer içerisindeki payı % 4,4, sanayinin %28 ve hizmetlerin %67,6 olmuştur. Bulgaristan sanayisi genellikle doğal kaynaklara ve ucuz emek gücüne dayanmaktadır. Avrupa ülkelerinde görece ucuz olan işgücü sayesinde diğer ülke firmalarının yatırım yapması teşvik edilmektedir.

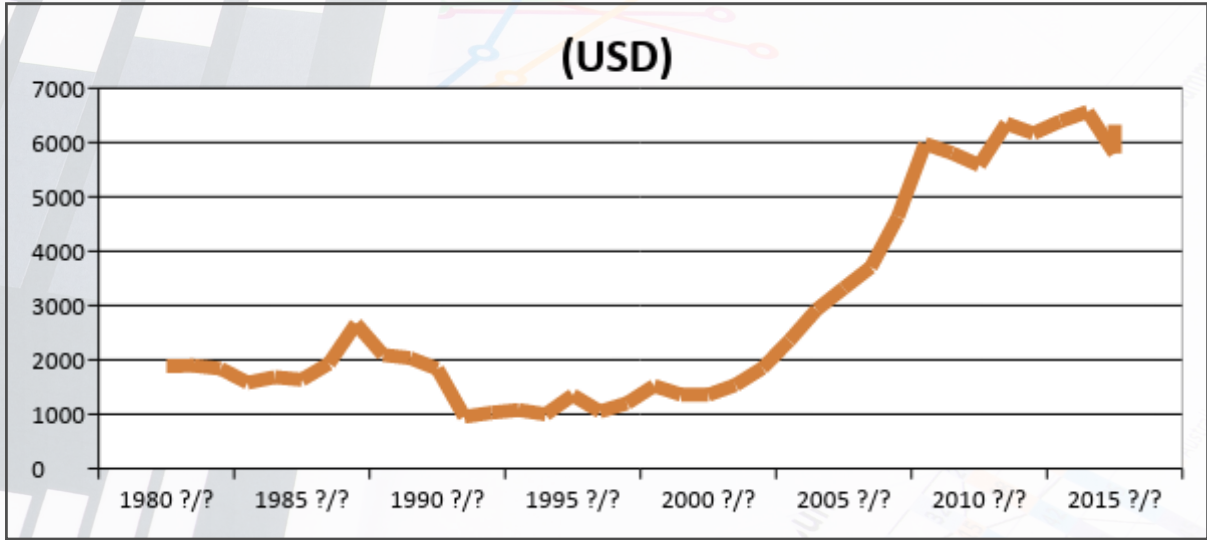
Küresel Rekabetçilik Endeksi bakımından incelenen 138 ülke içerisinde Bulgaristan 50. sıradadır. Dünya Bankası'nın İş Yapma Kolaylığı adlı raporunda Bulgaristan, 190 ülke içerisinde oldukça önlere olarak 39. sırada yer almaktadır. Ülke, Transperency International'ın 2016 yılı Yolsuzluk Algısı Endeksi'nde (Corruption Perception Index) 41 puanla 75. sırada olup, ortalaması 65,36 puan olan Avrupa Birliği sıralamasının en gerisinde yer almaktadır. Ülke puanının Balkanlar bölgesi ortalaması (41,91), küresel ortalama (42,94) ve kritik olarak kabul edilen 50 puanlık sınır ile karşılaştırıldığında yolsuzlukla mücadelede ciddi sıkıntılar olduğu ortaya çıkmaktadır.

Başlıca ticaret ortakları: Almanya, Rusya, İtalya, Türkiye, Romanya ve Yunanistan.
Başlıca doğal kaynakları: Boksit, bakır, kurşun, kömür, petrol ve doğalgaz.
Başlıca endüstri ürünleri: Elektrik, gaz, su; gıda, içecek, tütün; makine ve ekipmanlar, adi metaller, kimyasal ürünler, kok, rafine petrol, nükleer yakıt.
Başlıca tarım ürünleri: Sebzeler, meyveler, tütün, şarap, buğday, arpa, ayçiçeği, şeker pancarı ve çiftlik hayvanları.

Ekonomik Göstergeler

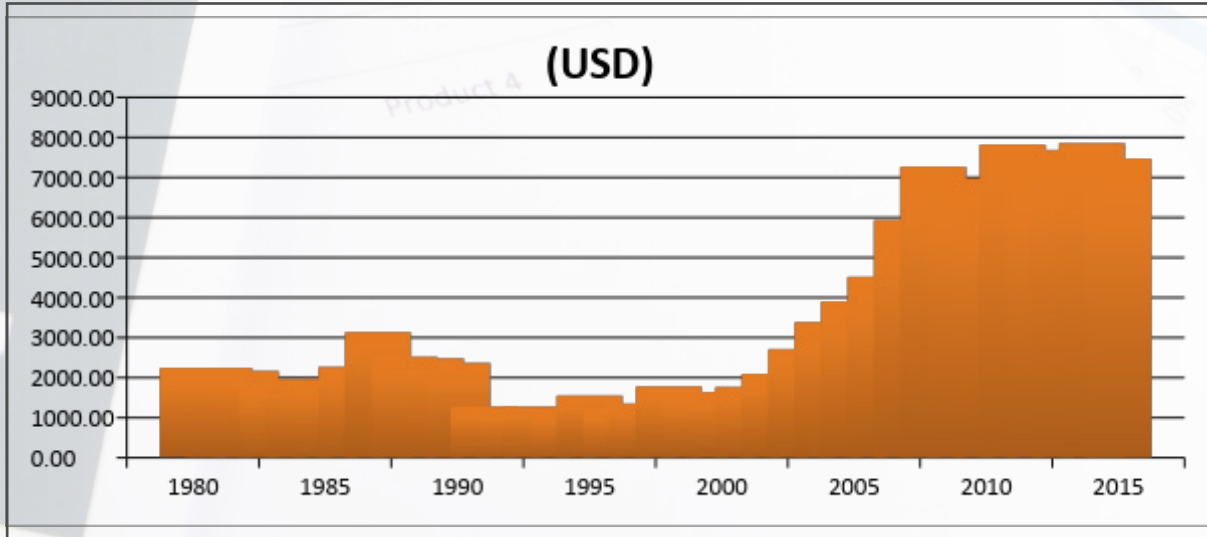
Kişi Başı Milli Gelir

Bulgaristan 2016 yılı itibariyle yaklaşık 45 milyar USD'lik bir ekonomik büyüklüğe ve yaklaşık 6300 USD'lik kişi başı milli gelire sahiptir. (Dünya Bankası verileri baz alınmıştır.) Milli Gelire ilişkin 1980-2016 yılları arasındaki grafikten de görüleceği üzere 2000'li yıllardan sonra uygulanan ekonomik istikrar programı ve AB üyeliği sayesinde kişi başına düşen milli gelir yaklaşık 6 kat artmıştır.

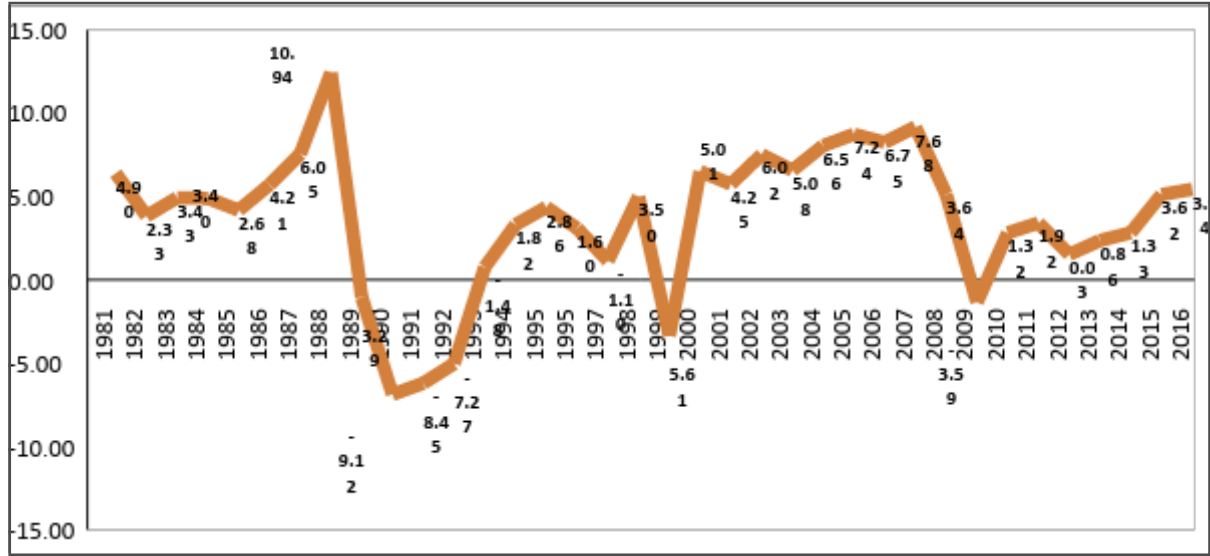
Kişi Başı Yurt İçi Hasıla

Cari fiyatlarla GSYİH sınıflandırılmasında 193 dünya ülkesi arasında 79. sırada yer alan Bulgaristan'ın 2016 yılı GSYİH'si 53,24 milyar dolar, 2016 yılı kişi başına düşen yurt içi hasıla geliri 7.469 dolardır. AB'nin kişi başına düşen milli gelir rakamı olan 26.500 USD ile kıyaslandığında 7500 USD civarında oluşan kişi başına düşen hasıla rakamı oldukça düşük kalmaktadır. Özetle Bulgaristan AB'nin en fakir ülkesi olup, AB ortalamasının üçte ikisine ulaşabilmesi için 20 yıldan fazla sürenin geçmesi gerektiği tahmin edilmektedir.

Yıllık Büyüme Oranları

Bulgaristan özellikle 1989-1990 yıllarına kadar süren komünizm döneminden serbest piyasa ekonomisine geçişten sonraki 10 yıllık dönemde istenilen reformları gerçekleştirememiş, yurt dışı pazar kaybına uğramış, üretim daralmış, ekonomi küçülmüş, yerel para büyük değer kaybına uğramıştır. Bulgaristan ekonomisi 1989 yılında %3,29, 1990 yılında %9,12, 1991 yılında %8,45, 1992 yılında %7,27 ve 1993 yılında da %1,48 oranında küçülmüştür. 1993-1998 yılları arasında düşük büyüme oranları yakalanan ekonomide, 1997 yılında IMF ile alınan ekonomik istikrar

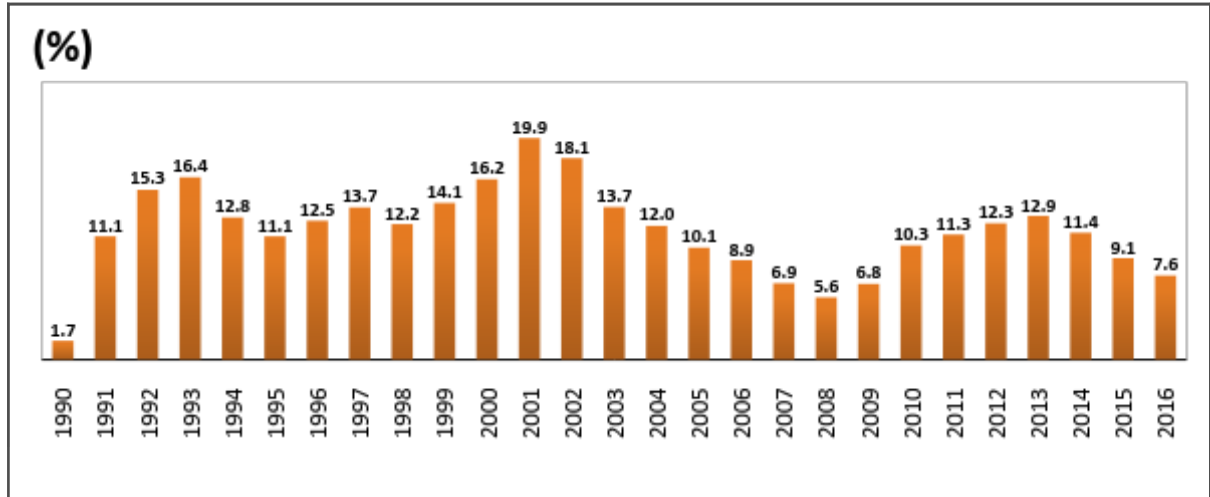

programı kararları ile birlikte hükümetin para ve döviz politikaları üzerindeki yetkisi sınırlandırılarak bir para kurulu oluşturulmuş ve bu politika değişikliğinin etkisiyle 2000'li yıllardan itibaren %5-6 arası istikrarlı bir büyüme sağlanabilmiştir.

2008 yılında yaşanan uluslararası mali krizin ekonomi üzerinde ciddi etkileri olmuş, iç ve dış ticaret hacmi azalmış, iç ve dış yatırımlar, konut fiyatları düşmüş, üretim, tüketim ve inşaat sektörü daralmıştır. 2009 yılında Bulgaristan ekonomisi %3,59 oranında küçülmüştür.

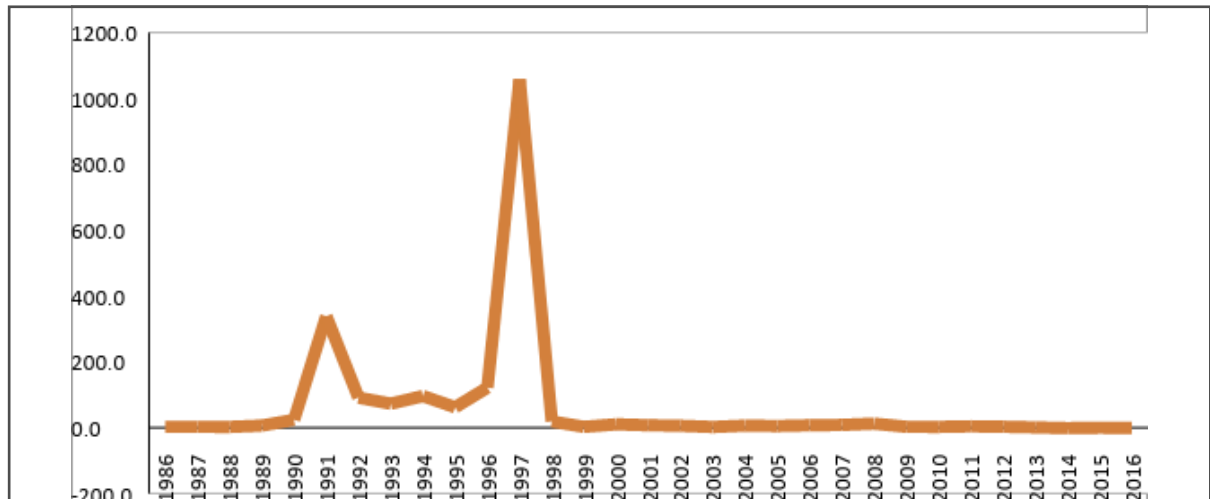
İstihdam-İşsizlik Oranları

Bulgaristan, komünizm döneminden sonra 2000'li yıllara kadar yüksek işsizlikle başbaşa kalmış olup bu dönemden sonra uygulanan ekonomik istikrar programları sayesinde yıllık büyümeye paralel olarak istihdamda belirgin artışlar gözlemlenmiştir. Her ne kadar 2008 global krizinin ardından işsizlik oranları yeniden kötüleşmiş olsa da son yıllarda ciddi sayılabilecek oranlarda düşüş gerçekleşmiştir. Bulgaristan istihdamında gerçekleşen iyileşmelerin bir sebebi de iş gücünün ihracatından kaynaklanmaktadır. Toplu işgücü göçünün sebeplerinin temelinde de düşük emek ücretleri bulunmaktadır.

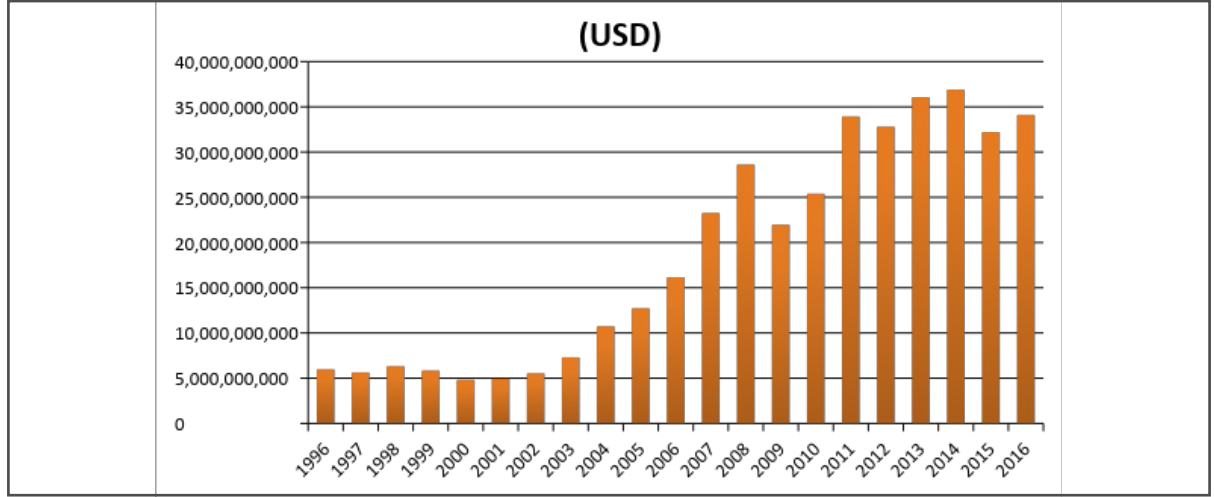
Enflasyon Oranları

Komünizm döneminden sonra 2000'li yıllara kadar yüksek enflasyonla mücadele eden ülkede 1997 yılında TÜFE oranı %1058 seviyesi ile tarihinin en yüksek noktasına ulaşmış, bankalar iflas etmiş, üretim daralmış, yaşam standardı önemli ölçüde düşmüş, yerel para büyük değer kaybına uğramıştır. Ekonomik zorunluluklar gereği Bulgaristan'da 01.07.1997 tarihinden itibaren "Para Kurulu" adı verilen özel bir para politikası uygulamaya başlamıştır ve ilgili uygulama günümüzde de devam etmektedir. Bu sistemde Bulgar levası ilk olarak Alman markına, daha sonra da avroya endekslenmiş ve sıkı para politikası uygulanmaya başlanmıştır. Ülkede 1997 yılından sonra para arzı ve kredi büyümesi üzerindeki denetim oldukça sıkılaştırılmış ve Merkez Bankası'nın ticari bankaları finanse etmesi ve kamuya borç vermesi yasaklanmıştır. Bu sıkı uygulamalar neticesinde ülkedeki yıllık ortalama enflasyon 1997 yılındaki seviyelerden 17 ay içinde tek haneli rakamlara düşmüştür. Son üç yılın enflasyon oranları TÜFE bazında sırasıyla %-1,4 , % -0,1 ve %-0,4 tür.

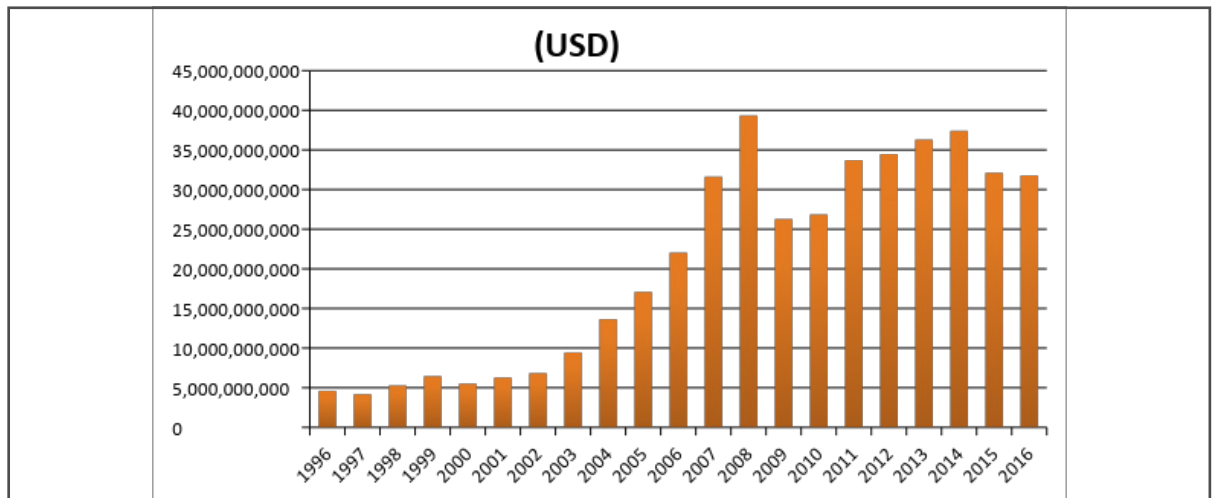
İhracat

Bulgaristan ihracatı 2000’li yıllardan sonra yükseliş trendi göstermesine rağmen dış ticaret açığı veren bir ülke konumundadır. Bulgaristan Sanayi Odasının verilerine göre dünya ihracatında Bulgaristan 64. sırada yer almaktadır. Dış ticaret açığının en büyük nedeni yüksek miktarda petrol ürünleri ve gaz ithalatıdır. Bulgaristan’ın en çok ihracat yaptığı ülkeler Almanya, İtalya, Romanya, Türkiye, Yunanistan ve Fransa’dır. Başlıca ihracat kalemleri ise gıda maddeleri, demir dışı metaller, hazır giyim, yedek parça ve teçhizatlarıdır.

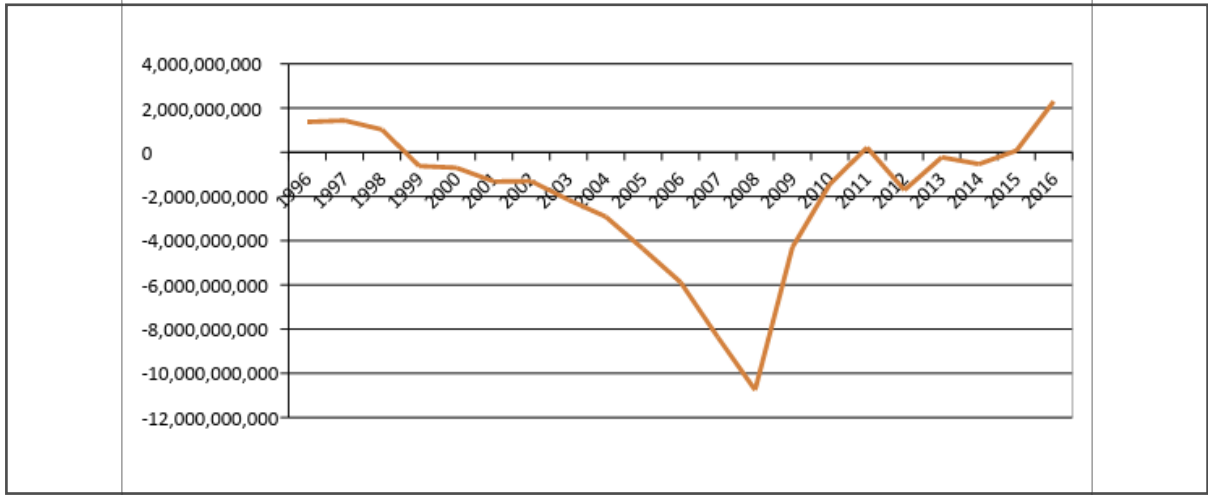
İthalat

Bulgaristan ithalatı da tıpkı ihracatta olduğu gibi 2000 yılından sonra ivme kazanmıştır ve ihracat artışına paralel artışlar gözlenmiştir. Ancak dışa bağımlı ekonomik kalkınma sebebiyle dış ticaret açığı veren bir ülkedir. Bulgaristan’ın en çok ithalat yaptığı ülkeler Almanya, İtalya, Romanya, Yunanistan ve Polonya’dır. Başlıca ithalat kalemleri ise petrol ve doğalgaz, makine ve cihazlar, gıda maddeleri, plastik ve kauçuktur.

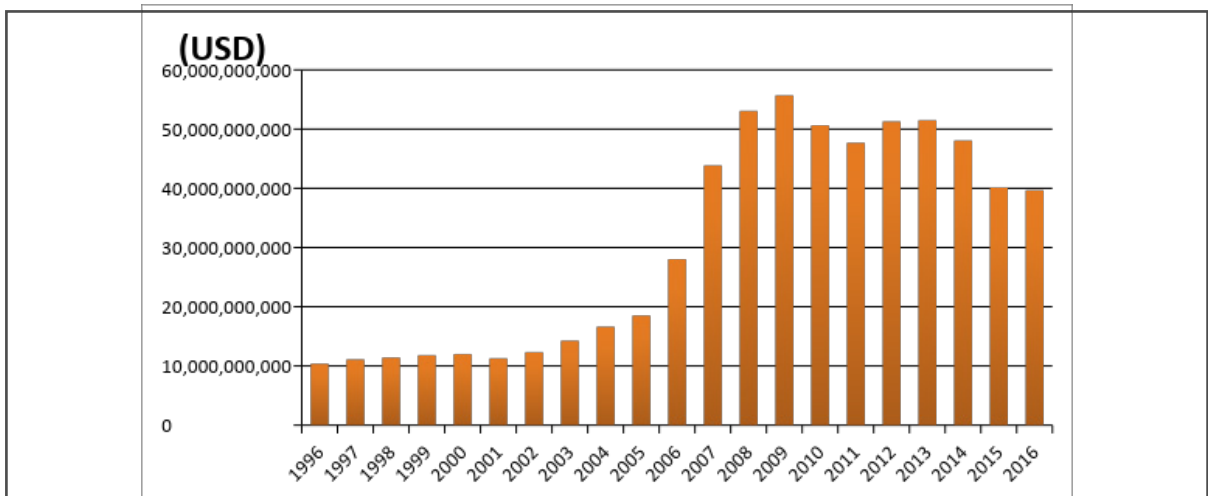
Dış Ticaret Açığı

Bulgaristan, küçük, dış ticaret açığı olan, dışa açık ve değişikliklere yavaş ayak uyduran bir ekonomidir. Düşük satın alma gücü, düşük emek verimliliği, öncelikli sektörlerde yatırım eksikliği ve üretimde AR-GE yetersizliği Bulgaristan'ın dış ticaretini olumsuz etkilemektedir. Bulgaristan'da 2008 krizi öncesinde dış ticaret açığı artış eğiliminde olmasına rağmen 2009'dan sonra ihracatın artış oranı ithalatın artış oranını aştığı için 2005-2016 döneminde dış ticaret açığı kapanmış ve ülke dış ticaret fazlası vermeye başlamıştır.

Toplam Dış Borç Stoku

Ülkenin 2016 yılı itibariyle toplam dış borç stoku 39.656.828.000 USD olup, 2016 yılı itibariyle dış borç stokunun toplam GSYİH e oranı %73'ler civarındadır. 2016 sonu itibariyle kamu borcunun GSYİH'ya oranı % 29 civarındadır ve Kamu borcunun, GSYİH'ya oranı bakımından Bulgaristan AB ülkeleri arasında iyi konumda bulunmaktadır.

Toplum

Eğitim

Birgöl Karakaş - Ebrar Büşra Yıldırım

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE BULGARİSTAN'DA EĞİTİM SİSTEMİ

Osmanlı Döneminde Eğitim

Bulgaristan'da Osmanlı İmparatorluğunun hakim olduğu dönem, eğitim hususunda öne çıkan önemli dönemlerden biridir. Bu dönemde eğitim hususunda güzel örneklikler oluşturulmuştur. Buradaki Türk-Müslüman okullarının köklü geçmişi Osmanlı İmparatorluğu dönemine uzanır. Osmanlı döneminde medreseler ve mahalle mektepleri ile eğitim yapıldığı zamanlardan modern zamanlara geçiş ile birlikte çağdaş okulların açıldığı 19.yüzyıla kadarki süreçte, eğitim kalitesinin gerçekten yüksek olduğunu ve dönemin şartlarına uyum sağladığını söylemek mümkündür. Hatta o dönemde Tuna Vilayetinin (Kuzey Bulgaristan) kurulmasının ardından, Osmanlı İmparatorluğu bu bölgeyi pilot bölge ilan etmiş ve burada eğitimle ilgili köklü reformlar yapmıştır. Bu süreçte birlikte sıbyan mektepleri, rüştiyeler ve medreselerin sayısında artış görülmüştür.

Bulgaristan Prenslğinde Eğitim

Bu dönem Bulgaristan'ın özerk devlet olduğu dönemdir. Bu süreçte yaşanan savaşlar dolayısıyla eğitim sekteye uğramış, pek çok eğitim yeri yakılmış, yıkılmıştır. Savaş yaşanan her yerde eğitim kurumları zarar görmüştür. Prenslik döneminde, Türklerin mektep ve medrese binalarının büyük bir kısmı yakılmış, bir kısmı da yok edilmiştir. Savaşın ardından bu durum iyileştirilmeye çalışılsa da yeterli olmamış, hatta bu süreçte Osmanlı'nın Türk eğitim kurumlarına yaptığı katkı bir süre daha devam etmiştir.

1908'den sonra Bulgaristan tam bağımsızlığını ilan ettikten sonra Türkiye'nin okullara desteği kesilmiştir. Ardından var olan Türk okulları eğitime devam edebilmesi için Bulgar eğitim sistemine dahil edilmiştir. Türk okullarının devamlılığını sağlamak Türk toplumunun bir görevi haline gelmiş, devamlılığını sağlayamayan okullar ise Bulgar sistemine dahil olmuştur. Bu

zaman diliminde eğitim açısından en büyük sorun anadilde eğitim konusunda yaşanmış, ne yazık ki azınlıklara anadilde eğitim konusunda yeterli imkan sağlanamamıştır. Mevzuat açısından halihazırdaki tüm okulların denetimini Bulgar Milli Eğitim Bakanlığı yapmış, yasaların hükümlerine uymayan okullar bizzat Bakanlık tarafından kapatılmıştır.

Krallık Döneminde Bulgaristan'da Eğitim

Bu süreçte azınlıklara anadilde eğitim hakkı tanınmış ve bu hususta Bulgar Hükümetine de sorumluluk yüklenmiştir. Hatta hükümet tarafından okullara yardım fonu da ayarlanmış, bu konu eğitimin gelişmesinde ülkeye büyük katkı sağlamıştır. Öyle ki hükümet Bulgaristan'daki Türk okullarının öğretmen ihtiyacını karşılamak için okullar bile açmıştır.

Bağımsızlık Döneminde Bulgaristan'da Eğitim

Bulgaristan'da eğitim; Okul Öncesi Eğitim, İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim kademelerinden oluşmaktadır.

Okul Öncesi Eğitim: Okul öncesi eğitimi, kreş ve anaokulu olmak üzere iki kademedен oluşmaktadır. Kreşlere 0-3 yaş arası çalışan annelerin çocukları alınmaktadır. 3-6 yaş arası çocukların eğitimi ise ilkokula hazırlık mahiyetinde olan anaokullarında yapılmaktadır. Anaokulları genellikle çocukların yaşlarına göre gruplara ayrılmıştır. Hazırlık sınıflarında ilköğretimdeki gibi ders saati yahut ders işlemek söz konusu değildir. Buralarda oyun ortamları mevcut olup, oyunların içerisinde eğitimler yapılmaktadır. Diploma veya sertifika söz konusu olmadığı için Milli Eğitim Bakanlıklarına bağlı değildir ve açılmaları için Bakanlığın iznine ihtiyaç yoktur.

İlköğretim: İlköğretime başlama yaşı 7'dir. Velinin isteği üzerine 6 yaşında da okula kayıt yapılabilir. Zorunlu eğitim on yıldır. Sekizinci sınıfı bitiren öğrenciler, bir üst kademe olan lisenin veya meslek liselerinin birinci kademesine devam ederler. İlköğretim okulları iki kademedен oluşmaktadır. İlkokul kademesi 4, ortaokul kademesi 4 yıl olmak üzere 7-15 yaş arası eğitim yapılmaktadır.

Ortaöğretim: 3-5 yıl arasında eğitim yapılmakta ve bu lise türüne göre değişim göstermektedir. 3 tip lise vardır: genel lise, özel lise, mesleki liseler. Genel liselere kayıt ilköğretime bitirme başarısına veya özel yetenek sınavına göre alınmaktadır. Genel liselerin son sınıfını bitirenler, "Devlet Olgunluk İmtihanı" adlı bir sınava girmekte ve başarıları olgunluk diploması düzenlenmektedir. Böylece bu diploma sahiplerine, yüksek öğrenimin her bölümüne devam hakkı tanınmış olmaktadır. Başarılı olamayanlara ise lise diploma belgesi verilmemekte, yalnızca "12. sınıfı bitirme belgesi" verilmektedir. Bu belge ile üniversiteye girmek mümkün olmayıp, sadece mesleki öğrenime devam hakkı söz konusudur.

Yükseköğretim: Yükseköğretim, lise eğitiminden sonra olgunluk sınavına girip üniversite okumaya hak kazananları devam ettiği eğitim kademesidir. Yükseköğretim fakülte ve kolejlerde verilmektedir. Yükseköğretimde, fakülte, yüksek lisans ve doktora olmak üzere üç eğitim seviyesi mevcuttur. Fakülte eğitim süresi, 4 yıldır. Sonra öğrenciler 1 yıl süren yüksek lisans programına katılabilmektedirler. Master sonrası 3 yıl süren doktora eğitimi alınabilmektedir.

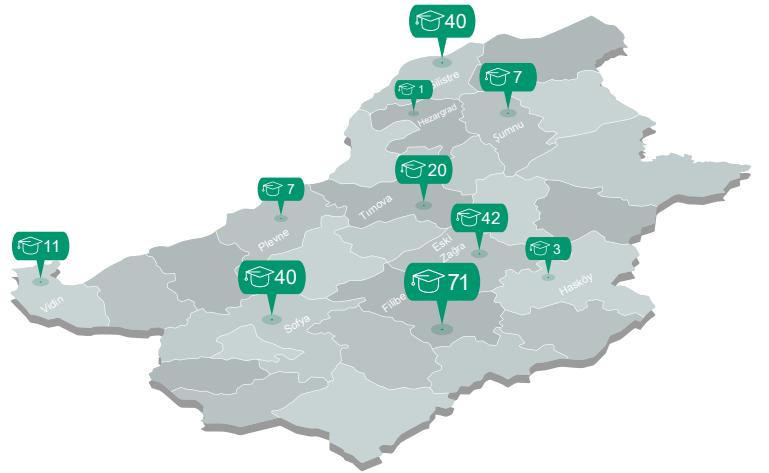
BULGARİSTAN'DA DİN EĞİTİMİ

OSMANLI DÖNEMİNDE DİN EĞİTİMİ

Bulgaristan'da köklü bir geçmişe sahip olan Türk Müslüman okulları Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır. Osmanlı döneminde Müslümanlar için Balkanlarda görülen yaygın medrese ve mahalle mektepleri olmakla birlikte Bulgarlar için de Bulgar mahalle mektebi anlamına gelen Killiyni Uçiliçta adlı okullar bulunmaktadır.

1835'te ilk modern Bulgar Okulu, Gabrovo kasabasında açılmış ve hemen aynı tarihlerde, 1838'de Müslüman Türk rüştiye okulları açılmaya başlanmıştır. 1864 yılında "Tuna Vilayeti" kurulmuştur. Bugünkü kuzey Bulgaristan'ı kapsayan bu vilayet, 19. yüzyılda ekonomik ve kültürel bakımından Osmanlı İmparatorluğunda uygulanması düşünülen reformlar bakımından "pilot bölge" olarak seçilmiştir. Bu vilayetin başına atanan Mithat Paşa, Tuna'da oldukça köklü reformlar yapmış ve bu reformların Balkanlar'da Türk eğitiminin gelişmesinde tarihi bir yeri olmuştur. O dönemde Tuna vilayetinde yeni yeni okullar açılmıştır. Vilayette Sıbyan Mektepleri (ilkokullar) ve Rüştiyelerin sayısı artırılmıştır. Eğitim bakımından Tuna vilayeti, İstanbul ve çevresinden sonra İmparatorluğun en ileri bölgesi olmuştur. Sıbyan Mektepleri Bulgaristan'da ilk olarak büyük şehirlerde, daha sonra ise kasaba ve köylerde eğitime başlamıştır. Bulgaristan ve Balkanlarda yaygın bir eğitimin tesis edilmiş olduğu gerçeği, cami ve mescitlerde yapılan eğitim ve öğretim faaliyetlerine bakılarak da anlaşılmaktadır.

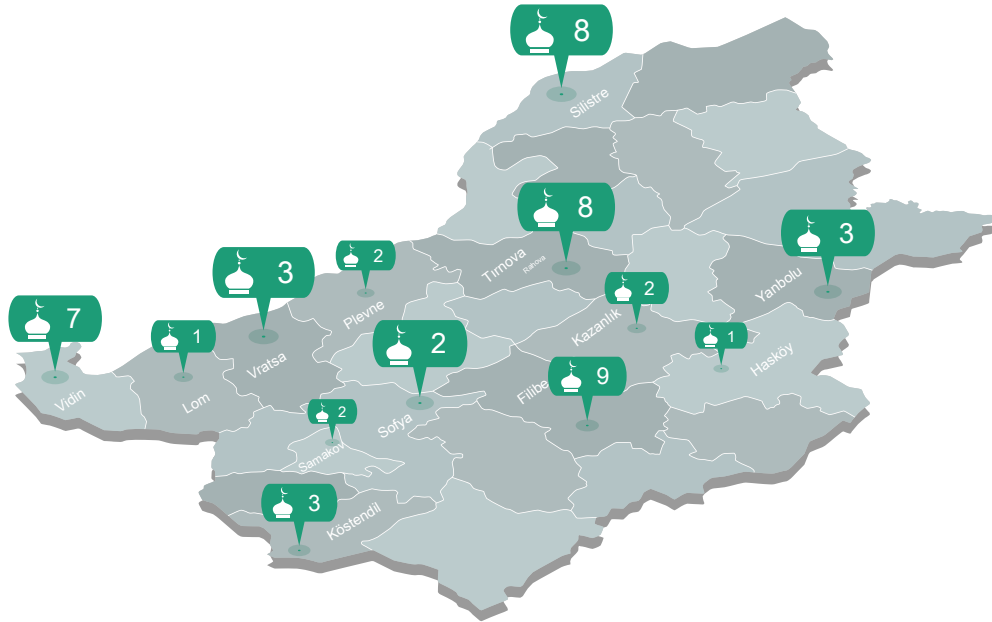
Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Bulgaristan'da ilk ve en eski mektepler arasında Eski Zağra'da Yıldırım Bayezid'in oğlu Süleyman zamanında yapılan Hamza Bey mektebinin Emir Süleyman'ın komutanlarından Hamza Bey tarafından 1409 yılında inşa edildiğinden bahsetmiştir. Ayrıca Bulgaristan'da Osmanlı Türk mektepleri hakkında en doğru tasviri Evliya Çelebi yapmıştır. Ona göre, 17. yüzyılın ortalarında Sofya'da 40, Filibe'de 71, Silistre'de 40, Eski Zağra'da 42, Tırnova'da 20, Vidin'de 11, Plevne'de 7, Şumnu'da 7, Kazanlık'ta 7, Hasköy'de 3, Hezargrad'da 1 sıbyan mektebi yer almaktadır.

Bulgaristan'da sıbyan mekteplerinde Tanzimat dönemine kadar sistemli bir eğitim olmamıştır. Bu mektepler, talebenin doğru dürüst Kuran okuyabilmesi, namaz kılmak için gerekli olan ayetleri ezberlemesi gibi daha ziyade temel dini bilgileri öğretmeyi amaçlamaktadır. Bu eğitim-öğretim

sistemi birkaç asır esaslı herhangi bir değişikliğe uğramadan böyle devam etmiştir.

Bulgaristan'da sıbyan mekteplerinden sonra eğitimin ikinci önemli ayağı olan medreseler gelmektedir. Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilere göre, ilk medrese 1375-1385 yıllarında veya 14. asrın sonlarında Yanbolu'da kurulmuştur. Hüseyin Memişoğlu'nun Geçmişten Günümüze Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi adlı eserine göre, 14. asrın sonlarında Sultan I. Murad ve Bayezid'in ünlü komutanı ve ilk Çirmen sancakbeyi Saruca Paşa tarafından Kazanlık'ta bir cami ve medrese inşa edilmiştir. Evliya Çelebi Yanbolu'daki diğer bir medresenin 1481 yılında Şeyh Mehmed İbn-Noktacı tarafından tesis edildiğinden bahsetmiştir. 16. asırda inşa edilmiş olan medreseler arasında Sofya'da Mahmud Paşa Medresesi'nin de önemli yeri olduğu ve bu medresenin talebelere mahsus kırk adet okuma yeri olduğu Seyahatname'de yer almaktadır. Bulgaristan'ı dolaşan Evliya Çelebi Silistre'de 8, Filibe'de 9, Vidin'de 7, Tırnova'da 7, Köstendil'de 3, Yanbolu'da 3, Vraça'da 2, Kazanlık'ta 2, Samakov'da 2, Sofya'da 2, Plevne'de 2, Rahova'da 1, Lom'da 1 ve Hasköy'de 1 medrese bulunduğuna dair bilgiler vermiştir.

Bazı kaynaklara göre, 17. asırda Bulgaristan'da medreselerin sayısının 98'e ulaştığı belirtilmiştir. Böylece Bulgaristan'daki medreseler Osmanlı eğitim sistemi içinde teşkilatı, yüksek seviyede eğitim-öğretimi gerçekleştiren müesseseler olarak gelişmiş. Bu medreselerde Osmanlı Devleti'nin kadılık, müftülük, müderrislik, kâtiplik gibi ilmiye sınıfı yetiştirilmiş ve ülkenin kültürel, idarî ve diğer kadro ihtiyacı buralardan karşılanmıştır (MEHMEDOV, 2011).

BULGAR PRENSLİĞİNDE DİN EĞİTİMİ (1878- 1908)

Bu dönem Bulgaristan'ın özerk bir devlet olduğu ve Tuna ve Doğu Rumeli vilâyetlerindeki Türklerin Osmanlı'dan kopuşu ve Bulgar idaresine geçiş yaptığı dönem olmuştur. Bulgaristan 1908 yılında tam bağımsızlığını ilan ettikten sonra Türkiye'nin Bulgar okullarına desteği kesilmiş, Türk azınlık okulları tam olarak Bulgar eğitim sistemi dahil olmuş ve Bulgar eğitim yasalarına bağlanmıştır.

Hüseyin Memişoğlu, Geçmişten Günümüze Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi adlı eserinde 8 Ocak 1908 tarihinde Bulgaristan İlk ve Ortaöğretim Yasasının kabul edilmesiyle Türk azınlık okullarına ilişkin şu bilgileri vermektedir:

“Müslüman okulları denen Türk azınlık okulları, Türk toplumu tarafından yaşatılır. Okulları yaşatmak için vakıf gelirleri yetmezse, Türk topluluğundan para toplanabilir. Müslüman özel okullarına devlet, vilâyet ve belediye bütçelerinden de yardım yapılabilir ibaresinin geçtiğini belirtilir. Müslüman

özel okulları, kendi cemaatlerince seçilen encümenlerce yönetilmiş ve Bulgar Milli Eğitim Bakanlığı'nca teftiş edilmiştir. Müslüman okullarında din dersi eğitimi, vilâyet müftüsünün teftişi altında ve Müslüman okullarında okutulan bütün ders kitapları, Bulgar Milli Eğitim Bakanlığı'nın onayından geçmeliydi. Özel okullardan resmî okullara geçmek isteyen öğrenciler, gerekli sınavları vermek zorundaydılar. (Çünkü özel ve resmî okullar arasında denklik yoktur). Yasa hükümlerine uymayan okullar kapatılmaktaydı...”

Yasal mevzuata uygun olarak Türk-Müslüman özel okulları Türk-Müslüman cemaatinin yönetimine bırakılmıştır. Türk halkı okullarını yönetmek için kendi aralarından “yönetim kurulları” seçmiştir. Bunlara “maarif encümeni”, “mektep encümeni” ya da “okul encümeni” denilmiştir. Encümenler yasalara uymak ve Bulgar hükümetine hesap vermek zorundadır (MEHMEDOV, 2011).

KRALLIK DÖNEMİNDE BULGARİSTAN’DA DİN EĞİTİMİ (1908- 1944)

Osman Keskiöğlü, Bulgaristan’da Türkler adlı eserinde Çiftçi Partisi Hükümeti zamanında 21 Temmuz 1921’de yeni bir Eğitim Yasası kabul edildiğini ve buna göre, özel okullarla (Türk okulları) ilgili olarak daha önceki tarihlerde kabul edilen yasa ve genelgelerdeki hükümleri yinelemenin dışında, Yasa’nın getirdiği en önemli düzenlemenin, özel okullara belediyelerden, il idare merkezlerinden ve hükümetten yardım alabilme olanağının olduğunu belirtir (MEHMED, 2007). Daha da önemlisi, 1909 tarihli Eğitim Yasasında devlet okullarına tanınan okul fonlarının oluşturulması ve emlak sahibi olma hakkı Türk okullarına da verildiğini ve Müslüman Türk okullarının sayısındaki asıl artış Stambuliyski liderliğindeki Çiftçi Partisi iktidarı döneminde görüldüğünü de yine belirtir.

Çiftçi Partisi iktidarı döneminde Türk okulları bakımından iki önemli gelişme görülmüştür. Bunlardan birincisi; 1918’de Şumnu’da ve daha sonra da Kırcaali ve Ruse’de “Devlet Türk Öğretmen Okulu’nun” (Devlet Türk Dârü’l-Muallimîn) açılması, ikincisi ise Krallık döneminde Bulgaristan’daki Müslüman Türk azınlığının müftü ve öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla 1922-1923 öğretim yılında Şumnu’da Medresetü’n-Nüvvab adıyla bir okul açılması olmuştur. Bu okul, günümüzdeki İmam-Hatip Liselerinin açılışı için model olan bir eğitim kurumu olmuş, böylece Türk okullarının nitelikli öğretmen ihtiyacını karşılamak yönünde önemli bir adım atılmıştır.

BAĞIMSIZLIK DÖNEMİNDE BULGARİSTAN'DA DİN EĞİTİMİ

1999–2000 eğitim öğretim yılından itibaren ilkokullarda İslâm dinine mensup çocuklar için İslâm din dersi öğretilmeye başlanmıştır. 2003 yılı Haziran ayından itibaren 1. sınıftan 12. sınıfa kadar öğrencilere din dersinin mecburi veya seçmeli ders olarak öğretilmesine izin veren “kararname” kabul edilmiştir. Ders seçimleri, çocukların ebeveynleri tarafından yapılmaktadır. Aileler okul müdürlüğüne bir dilekçe yazarak çocukları adına seçim yapmaktadırlar. Bu dersler, Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olan öğretmenler tarafından verilmektedir. Okullarda öğrenci ve velilerin isteğine göre Hristiyanlık ve İslam din dersleri verilmektedir. 2006–2007 öğretim yılında dini eğitim almak için 16 bin 667 öğrenci kayıt yaptırmıştır. Bunların 13 bini Hristiyanlık, 3 bin 667’si de İslâm dinini öğrenmek için başvuruda bulunmuştur. 289 okulda verilen din eğitiminden, din dersi alan öğrencilerin 12 bin 925’i, 1. ile 5. sınıf arasındaki öğrencilerden oluşmaktadır (MEHMEDOV, 2011).

“Yüksek İslâm Enstitüsü

Bulgaristan’da din eğitimi ilköğretim düzeyinden üniversite düzeyine kadar her kademede yer almaktadır. 29 Eylül 1990 yılında Bulgaristan Cumhuriyeti Müslümanları, Başmüftülüğe bağlı olarak özel okul statüsünde 3 yıllık ön-lisans düzeyinde “İslâm Enstitüsü” olarak eğitim-öğretime başlamıştır. Dört yıl boyunca bu dersleri

alan öğrenciler mezun olduktan sonra Başmüftülük bünyesinde vaiz, müftü ya da dinî alanda kurum danışmanı olarak görev yapabildikleri gibi, Milli Eğitime bağlı ilk, orta ve lise dereceli okullarda din dersi öğretmeni olarak da görev yapabilmektedirler.

“Genel Eğitim Dinî Okulları (İmam-Hatip Liseleri)

Bulgaristan’da yaşayan Müslümanların ilmi, dini ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayacak birçok aydına, ilim ve din adamına ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bu ihtiyaçları karşılamak üzere Şumen (Şumnu), Ruse (Ruşçuk) ve Momçilgrad (Mestanlı)’da İmam-Hatip Liseleri açılmıştır. İmam-Hatip Liselerinde eğitim görmeyen, İslâm dinini tanıma ve Müslüman kimliğine uygun hareket edebilme bakımından taşıdığı önem çok büyüktür ve hiçbir zaman göz ardı edilemez. 10 Kasım 1989’da komünist rejimin yıkılması akabinde Bulgaristan Devlet Konseyi, 1984-1989 arası dönemde Türk azınlığa karşı yapılan hataları kabul etmiş ve bunların düzeltileceğinin sözünü vermiştir. Böylece Türk ve Pomak Müslüman azınlığın zorla değiştirilen isimlerinin iade edilmesi, dil, din ve adetlere ilişkin yasakların kaldırılması konularında kararlar alınmıştır. Bu karar çerçevesinde kamusal alanda Türkçe konuşmaya Bulgaristan’da 1991 yılında alınan bir Anayasa kararı ile izin verilmiştir.

Bu yeni Anayasanın 37. maddesi din ve vicdan özgürlüğünü, insanların herhangi bir din, dini görüş veya ateizmi benimseme haklarını taahhüt etmektedir. Aynı anayasanın 13. maddesi her türlü dini ibadete serbestlik tanımakta, dini kurumların devletten ayrı olmalarını benimsemektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Temel Kanunu:

30. madde eğitim hürriyeti ve dolayısıyla din eğitimi hürriyeti ile ilgilidir.

Madde 30, (Fıkra 1); “Ülkedeki dini kuruluşlar, Milli Eğitim Bakanlığının izni ile temel eğitimini tamamlamış olan öğrencilere yönelik din eğitimi ihtiyacını karşılayan okullar açabilirler.” (Fıkra 2) “Din öğretimini içeren liselerde alınmış olan eğitim için, eğitimle ilgili resmi gereklilikler yerine getirildikten sonra

verilen eğitimsel seviyeye yönelik Milli Eğitim Bakanlığı tarafından denklik sağlanmaktadır.” (MEHMED,2007).

“ Nüvvab Genel Eğitim Dinî Okulu (Nüvvab İmam-Hatip Lisesi)

Bulgaristan’da yaşayan Müslüman topluluğun yetişmiş din elemanlarına olan ihtiyacını karşılamak üzere, 1913 yılında Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalanan “İstanbul Muahedenamesi”ne istinaden, Bulgaristan Müslümanları Başmüftülüğünün talebi ve Milli Eğitim Bakanlığının 08.08.1990 tarihli emirnamesiyle Şumen’de (Şumnu’da) Nüvvab Medresesinin yerine üç yıllık Nüvvab Din Okulu açılmıştır. Ancak 1992–1993 eğitim-öğretim yılında dört yıla çıkarılan lisenin adı; Eğitim Bilim

ve Teknoloji Bakanlığının 23 Ekim 1995 tarihli kararıyla “Genel Eğitim Dinî Okulu” olarak değiştirilmiştir. Eskiden beri Nüvvab Medresesi olarak tanınan ve Bulgaristan’ın Şumnu şehrinde bulunan bu okul iki katlı bir binaya sahiptir (MEHMEDOV, 2011).

“ Ruse (Rusçuk) Genel Eğitim Dinî Okulu (İmam-Hatip Lisesi)

Bulgaristan Başmüftülüğü’ne bağlı olarak 1991 yılında eğitim ve öğretime başlayan okul, Milli Eğitim 31 Temmuz 1992 tarihli kararnameyle 4 yıllık resmi lise statüsünü kazanmıştır. Ruse İmam-Hatip Lisesi’nde bulunan iki binanın mülkiyetleri Ruse Müslümanları Vakfı’na aittir. Kız öğrenciler erkeklerden ayrı binada öğrenim görmektedirler. Erkek öğrencilerin binası 1920’de inşa edilmiş ve takip eden yıllarda Türk Okulu olarak kullanılmıştır. Totaliter rejim döneminde ise kamulaştırılıp devlet okulu olarak kullanılmıştır. 1990 yılında ise Müslüman Encümenliğine iade edilmiştir. Ruse İmam-Hatip Lisesi Kız Şubesinin binası 1900’lü yıllarda yaptırılmıştır. Komünist rejim zamanında önce müzik lisesi olmak üzere, devletin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla devlet tarafından kullanılmıştır. 1990 yılında çok bakımsız bir halde geri verilmiştir. Türkiye Diyanet Vakfı tarafından binanın tamirati yapılmıştır. 1993 yılında kız öğrenciler bu binaya yerleştirilmiştir (MEHMED,2007).

“ Momçilgrad (Mestanlı) Genel Eğitim Dinî Okulu (İmam-Hatip Lisesi)

Milli Eğitim Kanununun 30/1. maddesine dayanarak Milli Eğitim Bakanlığının 07 Ekim 1992 tarihinde Momçilgrad’da (Mestanlı) Başmüftülüğe bağlı özel lise statüsünde İmam-Hatip Lisesi açılmıştır.

Momçilgrad İmam-Hatip Lisesi Kız Şubesi 2000–2001 eğitim döneminde Bursalı iş adamı Celal Gülayan’ın katkılarıyla 18 kız öğrenci ile Cebel (Asarcık) köyünde

faaliyete geçmiş ve ilk mezunlarını 2003–2004’te (17 kız), ikinci mezunlarını (26 kız) da 2004–2005 eğitim döneminde vermiştir.

İmam-Hatip Liselerinde Okutulan Dersler

İmam Hatip Liselerinde başta Kur’ân-ı Kerim olmak üzere Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam, Arapça, İslâm Ahlâkı, Siyer, Hitabet, Dinler Tarihi ve İslâm Tarihi gibi temel İslâm bilimlerine ait meslek derslerinin yanında, Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji, Bilgisayar, Psikoloji, Mantık ve Felsefe gibi beşeri bilim dersleri de okutulmaktadır. Dolayısıyla bu okullarda temel din eğitimi yanında modern eğitim alanında da gerekli tahsili gören öğrenciler, mezun olduktan sonra genel din hizmetleri alanında imam hatip, vaiz, Kur’ân kursu öğreticisi vs. olarak çalışma imkânlarına sahip olmaktadırlar. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verilen genel lise öğrenimi diplomalarıyla istedikleri üniversiteye girme imkânına sahiptirler (MEHMED,2007).

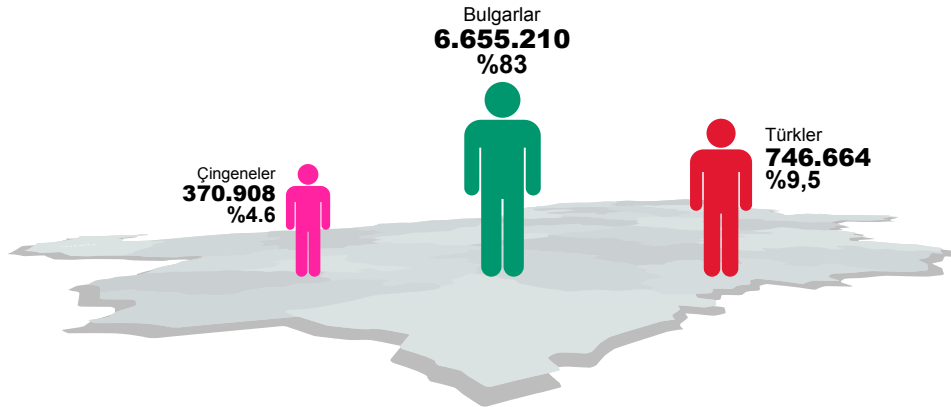
İmam-Hatip Liseleri kültür ve fen dersleri ve bu derslere ait müfredat programı diğer okullarda olduğu gibi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanarak yürürlüğe konulmaktadır. Meslekî dersleri ise Bulgaristan Başmüftülük tarafından onaylanmaktadır.

Aile ve Gençlik

Fatma Büşra Kaya - Mine Çatal

Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'dan çekilmesiyle beraber Balkan coğrafyasını oluşturan milletler ve devletler arasındaki problemler hiç kesilmemiş ve günümüze kadar devam etmiştir. Osmanlı'nın bölgedeki siyasi egemenliğinin sona ermesinin ardından Müslümanlara karşı yapılan baskılar artmış, Balkanlar'dan bugünkü Türkiye topraklarına olan kitlesel göçler başlamıştır. (2006, Lutov)

Bulgaristan, kendi anayasasında da belirtildiği üzere çoğulcu bir devlettir (multi etniçeska darcava). Buna göre devlet, din olarak iki büyük din ile diğer küçük cemaatlerden, etnik köken olarak ise esas olarak Bulgarlar ve Türklerden, daha küçük sayıda olmak üzere de ilaveten Çingeneler, Tatarlar, Yahudiler ve Ermenilerden oluşur. Resmi verilere göre ülkede 6 milyon 655 bin 210 (%83) Bulgar, 746 bin 664 (%9,5) Türk ve 370 bin 908 (%4,6) Çingene yaşamaktadır.

Bu raporda, Batı ve Doğu arasında her iki tarafı birleştiren bir köprü göreviyle Balkanlar'da önemli bir yere sahip olan Bulgaristan Cumhuriyeti'nde yaşayan Müslümanların aile yapıları ve Müslüman gençliğin durumu irdelenecektir. (2006, Lutov)

BULGARİSTAN'DA AİLE YAPISI

Kültür birliği, fertleri ve toplumları birbirlerinin benzeri yapan özelliklerden biridir. Aynı kültür grubuna mensup şahısların istek, arzu, ihtiyaç ve hedeflerinin hemen hemen aynı olması, ortak bir yaşam alanı içinde yer almaları dolayısıyla bir birliktelik meydana gelir. Aile de kültür birliğinin en yüksek oranda tezahür ettiği küçük bir birim olarak karşımıza çıkmaktadır. (2006, Latov)

Bulgaristan'da sadece Müslümanlar için değil diğer etnik gruplar arasında da aile büyük bir önem teşkil etmektedir. Benzer hayat tarzı ve ortak inanç hasebiyle Bulgaristan'da yaşayan Müslümanların aile kurarken ilk önce Müslümanları tercih ettikleri görülmektedir (2006, Latov). Bu sayede kendi kültürlerine özgü gelenek ve görenekleri korumayı başaramışlardır. Aile içinde her bireye uygun rol ve statü, bireyleri toplumsal bir aktör olarak tanımlar. Müslüman ailelerin çoğunda baba, evin reisi rolündedir.

Bulgaristan'ın kimi Müslüman köylerinde geniş aileler mevcutsa da illerde daha çok çekirdek aile yapısı yaygındır. Çekirdek aile biçimlerine rağmen akrabalar arası yardımlaşma yaygın olarak görülmektedir. Çocuklar evlendikten sonra da aileleri tarafından destek görmeye devam eder. (Lutov, 2006)

Bulgaristan'ın şehirlerinde köylere nazaran yeni ailelerdeki çocuk sayıları

daha azdır. 1990'lara kadar Pomak ailelerinde ortalama 3-4 çocuk varken, günümüzde şehirlerde üç çocuğa nadiren rastlanır olmuştur. Bunun en önemli sebebi olarak maddi kriz gösterilmektedir. Köylerde kalan Müslümanlarda bile fazla çocuk sahibi olma oranı oldukça düşmüştür. (2006, Lutov)

Aile aracılığıyla toplumsal bir aktöre dönüşen birey, sosyalleşmenin en önemli aracı olan aile içinde temel toplumsal değerleri öğrenir. Müslüman Bulgar ailelerinde çocuklar ve onlara verilecek olan terbiye oldukça önemsenir. Çocuklarının dini eğitimi, tahsilleri ve bir meslek sahibi olmaları için aileler yoğun bir çaba harcar. Bu özenin karşılığında ise onlardan ailelerine karşı saygılı davranışlarda bulunmaları beklenir. Bunun asgari göstergesi olarak ise aile büyüklerine kötü söz söylenmemesi, kötü alışkanlıklardan (sigara, içki, vs.) uzak durulması önemsenmektedir. Aile arasındaki sevgi, saygı ve hoşgörü İslam dininden kaynaklanır. İslami anlayışa göre, ebeveynlerine karşı saygı ve sevgi göstermeyen kişi dünya ve ahirette huzur bulamaz çünkü ana babanın bedduası kabul edilir (Lutov, 2006).

“ Evlilik Adetleri

Diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi Bulgaristan'da da akraba evliliklerine sıcak bakılmaz. Aralarında evlilik söz konusu olan kız ve erkeğin akrabalık

dereceleri mutlaka araştırılır ve yakın akrabalık üç ile yedi kuşak arasında değerlendirilir. Günümüzde ise üç kuşaktan sonrası araştırılmamaktadır. Bulgaristan Müslümanları İslam'da da akraba evliliğine izin verilmediğine inanır.

Evlenme niyetini büyüklerine ileten kız ya da erkek tarafı aileleri incelemeye başlar. Herhangi bir mani görülmediği takdirde kızı ailesinden istemeye karar verilir. Bulgaristan Müslümanlarında aile büyüklerine haber verip fikir sormanın sembolik bir anlamı vardır. Bu şekilde aile büyüklerine karşı sadakat ve saygı gösterilmiş olur. Aile büyükleri razı gelmezse bir şekilde ikna edilmeye çalışılır.

Kız isteme merasimi için erkek tarafının yakın akrabalarından saygın ve sözü dinlenen bir kişi hanımını alarak kız tarafına dünür olarak gider. Kızın ailesi bu evliliğe razı ise teklifi kabul eder, bunun akabinde dünür kız tarafına bir hediye verir. Bu hediye genelde elbiselik kumaştır ve dünür giden kişi bunu her ihtimali düşünerek yanında götürür. Kız tarafı da hem dünür gelen kişiye hem de erkeğin ailesine küçük bir hediye verir. Bu hediye genelde bir kutu şekerdir. Bundan sonrası nişanlılık dönemidir, bu dönemde aile ziyaretleri çok nadirdir,

hele kız tarafının ziyareti hemen hemen hiç olmaz. Ancak artık kız ve erkeğin birlikte dolaşmalarına meşruiyet sağlanmış olur ve erkek rahatlıkla kızın evine gidebilir.

Nişan: Son senelerde pek rağbet görmeyen nişan dönemi, altı ay ve bir yıl arasında sürer. Nişanlılık özellikle kızların belli davranışlarını sınırlandırır. Akraba olmadığı erkeklerle konuşması gerektiğinde dikkatli olmalıdır, düğün ve benzeri eğlencelerde artık kendi arkadaşlarıyla toplanıp eğlenmez, kendi çeyiz hazırlığıyla meşgul olur. Çeyiz hazırlıklarının tamamlanmasının ardından erkek tarafına haber verilerek düğün tarihi belirlenir.

Düğün: Özellikle kırsal kesimlerde tarla işlerinden ötürü düğün merasimleri çoğunlukla ilkbahar ve sonbaharda yapılmaktadır. Düğün ilk gün kız tarafında, gelin alındıktan sonra ise ikinci gün erkek tarafında yapılır. Son zamanlarda ekonomik krizin de etkisiyle düğün merasimi tek güne düşmüştür. Düğünler genelde evin bulunduğu sokakta ya da köy meydanında yapılırken artık giderek uygun bir yer kiralınması tercih edilmektedir. Düğünler genellikle eğlenceli ve yemekli olur. Eğlenceli yapılsa bile yemek mutlaka ikram edilir.

BULGARİSTAN'DA GENÇLİK

Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün (NSI) 2017 yılına ait demografik süreçlere ve nüfusa ilişkin verileri, 2017 yılı sonu itibariyle Bulgaristan nüfusunun 7 milyon 50 bin 34 kişi olduğunu göstermektedir. Bulgaristan'da nüfusun yüzde 14,3'ünü 15 yaşın altındaki çocuklar oluşturmaktadır. Çocukların çoğu, il nüfusunun yüzde 18,4'ini oluşturan Sliven (İslimye) ve il nüfusunun yüzde 15,5'ini oluşturan Burgaz ilindedir. 2017 yılı başı itibariyle en genç nüfusun, AB nüfusu içindeki payı yüzde 15,6'dır. 15-24 yaş arası genç nüfus ise %9.58'e tekabül etmektedir. (Bulgarian Demographics Profile)

YSPDB Raporu Bulgaristan'daki gençlik durumunu 5 problematik üzerinden yansıtmaktadır. Birincisi, Bulgaristan'daki genç kitlenin sosyal ve ekonomik problemleridir. Bu problemin ana sebebi, Bulgaristan'daki yaşam şartlarının kötüleşmesiyle beraber artan göç olarak gösterilmektedir.

Özellikle küçük köy ve kasabalardaki göç, sosyal hareketliliğin yok olmasına neden olmuştur. İkinci problem ise genç işsizliğidir. 15-18 yaş arası genç kitlenin önemli bir yüzdesinin çalışmak zorunda bırakıldığı söylenmektedir. Bu nedenle ülkedeki genç işçilerinin ortalaması 16 yaştır. Genç işçilerin herhangi bir sosyal hakkının olmaması ve çalışma saatlerine nazaran daha az maaş almaları da başka bir etkidir. Sosyal ve ekonomik nedenleri aile içi şiddet

ve çatışma sorunu izlemektedir. Bu çatışma ve şiddeti önleyecek herhangi bir danışma ofisi ile destek hattının olmaması mevcut durumu kronik hale getirmektedir. Bunun yanı sıra, tek başına ebeveynlik yapan kişi sayısı oldukça fazladır.

Rapora göre gençler arasında suç davranışında da artış görülmektedir. Pedagoglara göre suça yatkınlığın artmasının başlıca sebebi, devletin bu konudaki ilgisizliğidir. Son olarak eğitim sorunları görülmektedir. Raporda Bulgar toplumunun eğitime önem verdiği vurgulanmaktadır. Son yıllarda yaşanan zorluklara rağmen eğitimde rekabetçi sistem sürdürülmeye çalışılmaktadır. İlkokul çağında okula gitmeyen çocuk sayısı oldukça azken, öğrenimlerinin ilerleyen dönemlerinde okula gitme oranlarında düşüş görülmektedir. Yoksulluğun yüksek seviyede varlığı, düşük nüfuslu ve yoksul kalmış bölgelerin eğitim merkezlerine mesafesi okul çağındaki çocuk ve gençlerin eğitime katılmasını engelleyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber farklı öğretim yöntemlerinin eksikliği, gençlerin derse katılımının azlığı ve ilgisizliği, öğrenciler arasında yetersiz dil becerileri ile farklı etnik grupların bir arada oluşu eğitim meselesinin diğer sorunlarını oluşturmaktadır.

Bulgaristan’da nüfusun yüzde 14,3’ünü 15 yaşın altındaki çocuklar oluşturmaktadır. Çocukların çoğu, il nüfusunun yüzde 18,4’ini oluşturan Sliven (İslimye) ve il nüfusunun yüzde 15,5’ini oluşturan Burgaz ilindedir. 2017 yılı başı itibariyle en genç nüfusun, AB nüfusu içindeki payı yüzde 15,6’dır. 15-24 yaş arası genç nüfus ise %9.58’e tekabül etmektedir.

Din ve Kùltür

Şule Yavuzer - Aysun Celep - Esra Bıyıklıoğlu

BULGARİSTAN'DA DİNİ HAYAT

Bir ÷lkenin tarihi gelişiminde ve kùltürel zenginlik ya da farklılıkların oluşmasında hemen her yerde olduğu gibi Bulgaristan'da da dinin etkisi büyüktür. Din ÷lkenin tarihi süreçlerinden hem etkilenmiş hem de bu süreçleri etkilemiştir. Bulgaristan bugün çoğunluğu Hristiyan olmakla birlikte farklı inanışlarda olan insanların bir arada yaşadığı bir ÷lkedir. 2011 yılında gerçekleşen bir sayımda kişilere mensup oldukları din sorulmuş ve cevap verenlerin %76'sı kendini Ortodoks Hristiyan, %10'u Müslüman diye tanımlamıştır. Bu verilere dayanarak günümüzde Bulgaristan'da yaklaşık altı yüz bin Müslümanın yaşadığını söyleyebiliriz. Müslüman nüfusun yarısından fazlasını Türkler oluşturmaktadır.

Bulgar Türklerinin eski inançları, geleneksel Türk inançlarıdır. Gök Tanrı'ya inanmışlardır. Bulgar Türkleri, inandıkları ilah için yaratıcı tek varlık anlamına gelen "Tanğra" kelimesini kullanmışlardır. Aslında bu inanç bir tür ilkel monoteizm olarak kabul edilmiştir. Nitekim Tanrı olarak kullandıkları Tanğra kavramı ile tek bir varlığa işaret etmişlerdir. Eski Bulgarlar, Tanrı inancı yanında çeşitli tabiat varlıklarının da birer ruhu bulunduğuna inanmışlardır. Onlara göre bu tabiat varlıkları, görünmeyen gizli güçlere sahiptir. Yine onlara göre dağ, su, güneş, ay, yıldız, hayvan, orman vb. şeyler birer ruha sahiptir. Tanrı mertebesine çıkarmaksızın, atalarına çok fazla saygı göstermişlerdir. Hatta onlar, bu saygılarından dolayı bazı hayvanları, atalarının adına kurban etmişlerdir. Eski Bulgarlar, Tanrı ve insan arasındaki ilişki açısından diğer eski medeniyetlere benzememektedirler. Eski toplulukların çoğu Tanrı ile insanı özdeşleştirirken Bulgarlar, hükümdar olan kişiyi Tanrı olarak kabul etmemekteydiler. Onlara göre yönetici konumundaki han da onlar gibi bir faniydi ve onu halktan ayıran tek özellik, Tanrı tarafından seçilmiş olmasıydı.

Hristiyanlık, Tuna Bulgar Devleti zamanında, yeni fethettikleri topraklarda karşılaştıkları Hristiyan halkın etkisiyle yayılmaya başlamıştır. Hristiyan halk her fırsatta Bulgarlara Hristiyan dinini anlatmaya ve benimsetmeye çalışmıştır. Onların bu çabaları sayesinde, özellikle Hristiyanların yoğun olduğu bölgede yaşayan Bulgarlar, Hristiyanlığa geçmeye başlamışlardır. Hristiyanlığın, Bulgarlar arasında yayılmasında önemli etkenlerden birisi de Bizans'la sürdürülen ticari ilişkilerdir. Bulgar tüccarlar, ticari amaçla İstanbul'a geldiklerinde, Grek dilini ve kültürünü öğrenmişler, ayrıca oradaki Hristiyan

atmosferini teneffüs etmişlerdir. Bu ticari ilişkiler neticesinde de Hristiyan dinini benimsemeye başlamışlardır. Hatta Bulgar tüccarları yurtlarına döndüklerinde, burada Hristiyan öğretisi ile birlikte Grek dili ve kültürünü de yaymaya gayret etmişlerdir.

1396'da Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğine giren Bulgaristan'da pek çok soylu İslam dinini kabul etmiş ve bölgede Türk kolonileri kurulmuştur. 1878'e kadar süren Osmanlı egemenliği boyunca Hristiyan halka dini yönden sistemli bir baskı ve yok etme çabası uygulanmamış, kiliselerin miras ve aile ilişkilerine ilişkin yargı yetkisi olmuştur. 18. yüzyılın sonlarında, Bulgarlar dini bakımdan Rum Ortodoks Patrikhanesi'ne, siyasi olarak Türklere tabi idiler. Rum Kilisesi, Bulgarları Rumlaştırmaya çalışırken, varlıklı ve eğitilmiş Bulgarlar, kendilerini Rum sayıyorlardı. 19. yüzyılın başlarında Avrupa'da bir Bulgar halkının varlığı pek bilinmiyordu çünkü coğrafi konumları dolayısıyla Hristiyanlıktan soyutlanmış biçimde yaşıyorlardı. Sonrasında Bulgar milliyetçiliğinin öncüleri Yunan etkisinden bağımsız, özerk bir kiliseye sahip olmak için kırk yıl boyunca mücadele ettiler ve on beş bölge üzerinde yetki sahibi olan Bulgaristan Piskoposluğu ilan edildi.

1878'de Bulgar Prenslığı kurulduğunda Bulgar aydını ve politikacıları Bulgar ulusunun tanımını yapmak ve sınırlarını belirlemek durumundaydı. Tıpkı diğer Balkan devletleri gibi, Bulgaristan'a da Osmanlı İmparatorluğundan farklı etnik ve dini gruplar miras kalmıştı. Balkan milliyetçiliğine has bir olgu olarak görülen etnik ve dini azınlıklardan arınmış, saf bir millet arzusunun öne çıkmasıyla Bulgaristan'da "bir ulus-bir devlet" prensibi benimsendi. Bulgarca konuşan ve Bulgar Ortodoks Kilisesine mensup olanlar aslî unsur sayıldı.

Bir başka ifadeyle Bulgar ulusu dil ve din üzerine kuruldu. Bütün anayasal özgürlüklere rağmen, etnik ve dini açıdan Bulgar Ortodoks çoğunluktan ayrılanlar “diğerleri” kategorisine yerleştirildi. Bu kategoriye Bulgarca konuştukları halde Müslüman oldukları için Pomaklar da dâhildi. Azınlık durumuna düşen ve geçmiş dönemin istenmeyen kalıntıları nazarıyla bakılan Türk ve Müslüman nüfus göç etmek veya yeni duruma alışmak zorunluluğu ile karşı karşıya bırakıldı. Buna mukabil küçük etnik ve dini grupların (Rum, Ulah, Gagavuz vs.) asimilasyonu fikri benimsendi.

Bulgar hükümetleri, gerek Emaret dâhilinde, gerekse Şarkî Rumeli’de Rus modelini devam ettirerek şehirleri modernleştirmek adına ilk etapta savaş sırasında hasar gören görünür kültür varlıklarının yıkımı ile işe başladılar. Bernard Lory’ye göre Bulgaristan’da Osmanlı imparatorluğundan kalan binalar içinde “camiler yüksek minareleri ile kiliselerin genellikle çan kulesinden mahrum olduğu şehirlerin üzerinde yükseliyorlar ve Bulgarların beş yüzyıl boyunca maruz kaldıkları dinsel ve sosyal ayrımcılığın sembolü olarak görülüyorlardı”. Bu algı, Avrupa tarzı şehirler inşa etmek adına öncelikli olarak camilerin “tanzim planlarına” dâhil edilerek bir vesile ile yıkılmaya başlanmasına sebep oldu. Bir diğer uygulama camilerin kiliseye çevrilmesiydi. Özellikle Osmanlı döneminde kiliseden tahvil edilen camiler için bu uygulama kaçınılmazdı. Camiler bazı hallerde yalnızca minareleri yıkılarak depo, müze, matbaa, hastane, kütüphane, hapishane, cephanelik vb. amaçlarla kullanıma uygun hale getiriliyordu. Öte yandan savaş ve bağımsızlığın ardından meydana gelen kitlesel göçlerle Türk nüfus yaklaşık yüzde elli oranında azaldığı ve şehirlerin

demografik yapısı değiştiği için çok sayıda Osmanlı eseri sahipsiz kaldı ve vakıf gelirlerine el konularak zamanın tahribatına bırakıldı. Bakımsızlıktan dolayı “müşrif-i harab” ve mâil-i inhidam” olan Osmanlı eserleri bir süre sonra belediye emlak kanunu gerekçe gösterilerek yerel yönetimler tarafından yıkıldı.

Beş asırlık Osmanlı hâkimiyetinin izlerinin 30 yıl gibi çok kısa bir sürede silindiği şehir Sofya’dır. Sofya’nın ilk belediye başkanı Rus Aleksandr Mosolov’un hatıratında belirttiğine göre Dondukov, “1878 Aralık’ında fırtınalı bir gecede yaverlerinden birini çağırarak “Derhal mühendis alayından altı elektrik teknisyeni ile şehre git. Onlar (camiler) onları bekliyor. Öyle yapın ki yıldırım daha çok minareye zarar versin. İstihkâmcılar dinamit alsınlar...” diye emretmesi üzerine gök gürültüleri arasında bir gecede yedi minare havaya uçurulmuştu.

Bulgar aydını ve devlet adamları Osmanlı hâkimiyetini Hristiyan Bulgar kültürünün bastırıldığı ve gelişiminin engellendiği bir esaret ve zulüm dönemi olarak kabul etmişlerdir. Bu yüzden hem ulusun konsolidasyonu, hem de Avrupalılaşıma adına Osmanlı döneminde Bulgaristan’a yerleşen Türk, İslami ve Şarklı unsurları tasfiye etme yoluna gittiler. Bu hareketten en çok Osmanlı maddi kültür varlıkları bilhassa da camiler etkilendi ve Osmanlı sonrasında en büyük değişim şehirlerin dış görünüşünde meydana geldi. Bu süreç yakın zamanlara kadar devam etmiştir. Osmanlı eserlerinin tasfiyesi, gerçekte Bulgar hükümetlerinin ülkenin Hristiyan Bulgar karakterini vurgulamak için uyguladıkları bilinçli bir politikanın sonucudur.

BULGARİSTAN'DA KÜLTÜR

Bulgaristan Bayrağı ve Milli Marşı

19.yüzyılda Panslavizm'in etkisi ile Bulgar bayrağında ortada bulunan yeşil yerine mavi renk bir şerit bulunmaktaydı. Bayrağın bu versiyonuyla Rus bayrağı arasında bir benzerlik oluşturmaktaydı. Ancak 1878 yılında Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğundan özerkliğini kazanması ile ortadaki mavi renk yeşile dönüştürülmüş, tüm bağlarından tenzih edilmiş bir Bulgaristan fikri görsel anlamda da ifade edilmeye çalışılmıştır. Milli marşlar, bir toplum hakkında çok şey söyler. Toplumsal travmalar, toplumun karakteristik özelliği milli marşa yansımaktadır. Millî marşlar bütünleştirici güçlerini bu noktadan almaktadır.

Bulgaristan milli marşının yazarı Tvestan Radoslavov'dır. Radoalavuv'un 1885 yılında Sırp – Bulgar Savaşı'ndan

Bulgaristan bayrağı sırası ile beyaz, yeşil ve kırmızı renkli aynı orandaki üç şeritten oluşur. Beyaz renk barışı, yeşil doğa ve bolluk bereketi, kırmızı ise ülkenin bağımsızlığa kavuşması sürecinde dökülen kanları temsil etmektedir.

döndükten hemen sonra yazmış olduğu “Proud Stara (Görkemli Eski Dağlar) şiirinden aynen alınan “Mila Rodino” (Sevgili Anavatan) marşı 1964 yılında Bulgaristan’ın ulusal marşı olarak benimsenmiştir.

1990 yılına kadar birçok değişikliğe uğramış ve bugünkü haline gelmiştir. Sözleri ise şöyledir;

Gorda Stara planina,	Görkemli Eski Dağlar!
do ney Dunava siney,	Yanında Tuna parlar,
slintse Trakiya ogryava,	Trakya’nın üstüne güneş parlar,
nad Pirina plameney.	Pirinin ötesine alevler saçar.
Mila Rodino,	Aziz Anavatan,
ti si zemen ray,	Dünyadaki cennetsin,
tvoyta hubost, tvoyta prelest,	Aşkın, güzelliğinin,
ah, te nyamat kray.Padnaha bortsı bezchet	Hiç sonu yok! Sayısız kahramanlar yitirdik
za naroda nash lyubim,	Aziz vatanımız için,
mayko, day ni mazhka sila	Anacım, bize güç ver ki;
patya im da produlzhim.	Yolumuza devam edelim!

Geleneksel Hayat

Bulgaristan topraklarına varlığını taşımış ve bugüne dek sürdürebilmiş olan Türk kültürü, yüzyıllardır yaşadığı bu coğrafyanın insanını, maddî ve manevî kültür ürünlerini etkilemiştir. Manevî etkiler, örf, âdet ve geleneklerin yaşama geçirilmesinde kendini göstermiştir. Dil, edebiyat ve sanat ürünleri ise manevî etkilenmenin dışı vurumu biçiminde değerlendirilebilecek maddî etkilenmeyi yansıtmışlardır.

Türk kültürü yüzyıllar boyunca Bulgaristan kültürünü besleyen en önemli kaynaktır. Türk halk kültürü Bulgaristan’da Türk kimliğinin oluşmasını sağlayan en önemli altyapı kurumu olmuştur. Türkülerden atasözlerine, mani dörtlüklerinden tekerlemelere kadar Türk dünyasıyla benzerlik gösteren bu kültür hazineleri daha uzun yıllar Bulgaristan’daki Türklerin kimliklerinin belirlenmesinde büyük rol oynamaya devam etmiştir. (Saatcı,1996;42)

Kültür, doğası gereği değişkendir. Gelenek zaman boyutunda başka bir geleneğe dönüşür. Halk kültürü öğeleri bir milletin meydana getirdiği kültürel değerlerin bütünüdür. Bulgaristan’daki Türk kültürü, tarihsel açıdan bir geleneğin devamıdır.

Osmanlı Türklerinin, Bulgaristan’a egemen olmalarıyla başlayan siyasal bütünleşme sonrası kültür kurumlarının işlemeyle kültürel bütünleşme sağlanmıştır.

Bulgaristan Osmanlıların eline geçtikten sonra Bulgar halkının yaşama biçimleri, gelenek görenekleri ve kültürleri Türk dilinin yaygınlaşmasıyla ve cami, hamam, medrese, tekke, türbe, çeşme, köprü, kervansaray vb. Osmanlı eserlerinin hızla

inşa edilmesiyle değişime uğramıştır. Türklerle, Türk diliyle, Türk kültürüyle iç içe yaşayan Bulgar halkı Türk kültüründen etkilenmiştir. Türkler de doğal olarak Balkanlardaki ve bu kapsamda Bulgaristan'daki yerli topluluklardan etkilenmişlerdir. Ancak Türklerin yönetici kesim olarak kendi etkileri daha büyük olmuştur. Balkan halkları dil ve dinlerini değiştirmeden Osmanlı yönetiminde Türklere özgü yaşama biçimiyle yaşamışlardır, bu dönemde Balkanlarda Hristiyan nüfusun çoğunlukta olduğu yerlerde bile yaşama biçiminde Türk karakteri hissedilmektedir. Rycout Osmanlılardan önce 1200 yıllık geçmişi olan Sofya kenti için "Öylesine her şeyiyle Türk ki içinde Türklerin kendilerinden daha antik görünen hiçbir şey yok" der. (Koloğlu,1983;7)

“ Bayramlar, Şenlikler ve Festivaller

Birçok farklı grubun ve dinin yaşandığı Bulgaristan'da çok köklü ve farklı festivaller, bayramlar ve şenlikler düzenlenmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Kukerlandia

Bilinen en eski haliyle Kukerlandia Bulgaristan'ın en eski festivallerinden biridir. Antik çağda başlayan bu gelenek Bulgaristan'ın Yambol kentinde hala sürdürülmektedir. Kıştan kalan kötü ruhları kovmak amacı ile maskeli ve renkli tüylü kıyafetli grupların bir araya geldiği etkinliktir.

El yapımı maskeler (kuker) ve Trak savaşçıları simgeleyen kıyafetler giyerek üzerlerine çan takarak renkli görüntülere sebep olurlar.

Chepelare

30 yıldır yazın gelişini kutlamak için yapılan organizasyonda bir hafta

boyunca etnografya müzesi hazırlanarak etnik el yapımı ürünler sergilenmektedir. Müzikler, danslar eşliğinde yemekler ve kutlamalar yapılmaktadır.

Medju Tri Planini

Mayıs ayı içerisinde gerçekleşen 'Mejdu Tri Planini' yani 'Üç Dağ Arasında' festivalinde ülkenin farklı yerlerinden yüzün üstünde dans ekibi gösteriler yaparak bu festivali kutlamaktadır.

Baba Marta Bayramı

Bulgarlar, mart ayının birinci gününü bin yıllık tarihçesi olan "Baba Marta" günü olarak kutlamaktadır. Bu günde herkes sevdiklerine Martenitsa olarak adlandırılan sağlık ve güç verdiği düşünülen bir takı hediye etmektedir. Özel beyaz kırmızılı ipliklerden oluşan bu takı Aziz 40 Şehitler günü olan 9 Mart'a kadar ya da 25 Mart'ta kutlanan Blagoveštenie dini bayramına kadar takılmaktadır.

Blagoveštenie (Beşaret) Bayramı

Mart ayında Ortodoks Hristiyanlar beşaret bayramı kutlamaktadır. Beşaret müjde anlamına gelmektedir. Dini terminolojide ise Meryem'e İsa'nın doğumunun önceden haber verilmesi hadisesine verilen isimdir. Ayrıca bugün baharın gelişine denk geldiği için canlanma ve doğumu da temsil etmektedir. Geleneklere göre Beşaret gününde evler temizlenip, ilk tarım ürünleri ekilmektedir. Genç kızların kulakları delinmekte, sabah evden bereket getireceği düşüncesi ile para ile çıkılmaktadır.

Bulgaristan'daki Türk Kültür İzleri

a. Osmanlı Hâkimiyeti Döneminde İnşa Edilen Türk Eserleri

Türkler Osmanlı Devleti sayesinde, XIV. yüzyılın ortalarından, XX. yüzyılın başına kadar hüküm sürdükleri Bulgaristan'da büyük bir uygarlık kurmuştur.

Bulgaristan en huzurlu yıllarını Osmanlı döneminde geçirmiştir. Bulgaristan'da Osmanlı Devleti'nin bıraktığı eserlerin sayısı oldukça fazladır. Osmanlılar Bulgaristan'a hâkim oldukları dönem içinde birçok cami, han, hamam, köprü, türbe gibi tarihî eser niteliğinde yapılar inşa etmiş; bu yapıları idame ettirebilmek için de vakıflar kurmuşlardır. Osmanlı döneminde yapılan camiler, kervansaraylar, konaklar, hamamlar, çeşmeler, köprüler vb. bir kısmı günümüze kadar gelmiştir. Bulgaristan'daki Osmanlı mimari eserleri, Osmanlı Devleti'nin kurduğu büyük medeniyetin güzel bir yansımasıdır. Bu eserler, dönemde Bulgaristan'ın mimaride ne kadar ileri bir durumda olduğunu göstermektedir. Çoğu vakıf eseri olan bu tarihî yapılar, Osmanlı medeniyetinin sosyal ve insani yönünü en çarpıcı şekilde ortaya koymaktadır. Balkanlarda en fazla Türk eseri Bulgaristan'da inşa edilmiştir. Ekrem Hakkı Ayverdi'ye göre, Bulgaristan'da beş asırdan fazla süren Türk hâkimiyeti döneminde 3339 Türk eseri inşa edilmiştir (Ayverdi,1956;143).

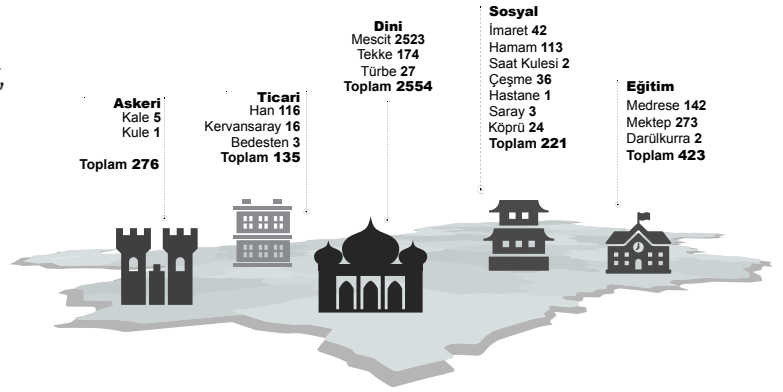
Bulgaristan'da Osmanlı hâkimiyeti döneminde inşa edilen Türk eserlerinin kullanım amaçlarına göre dağılımı:

Dinî: Cami - mescit (2353), tekke (174), türbe (27) toplam: 2554

Eğitim: Medrese (142), mektep (273), darülkurra (2), kütüphane (6) toplam: 423

Ticari: Han (116), kervansaray (16), bedesten (3), toplam: 135 Askerî: Kale (5), kule (1) toplam: 276

Sosyal: İmaret (42), hamam (113), saat kulesi (2), çeşme (36), hastane (1), saray (3) köprü (24) Toplam: 221.

Bulgaristan'da yer alan toplam 3339 eserden büyük bir bölümü yıllarca süren savaşlar (Balkan Savaşları, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları vb.), doğal afetler (deprem, yangın, sel vb.) ve diğer sebeplerden dolayı günümüze kadar gelememiştir. Bu eserlerden günümüze kadar ayakta kalabilenlerin sayısı ancak 150 civarındadır. Bu eserler bilhassa Filibe, Şumnu, Vidin, Eski Zağra, Pazarcık, Sofya, Razgrad ve Köstendil şehirlerinde bulunmaktadır (Turan- İbrahimgil, 2004; 156-157).

Camiler ve Türbeler

Sofya Banyabaşı Camii, Sofya Siyavuş Camii, Bosnalı Sofu Mehmet Paşa Camii (Kara Cami), Razgrad Maktul İbrahim Paşa Camii ve Kız Çeşmesi, Filibe Şehabettin Paşa Camii ve Türbe, Varna Obroçiste Köyü Akyazılı Baba Tekke ve Türbesi Han, Hamam, Bedesten ve Köprü Mimarisi Eski Han, Hacı Hasanzade Çifte Hamamı, Sofya Bedesteni, İshak Paşa Köprüsü

b. Bulgar Sanatında Türk Etkileri

Türk sanatı, özellikle Türk mimarisi Bulgar mimarisini oldukça etkilemiştir. Doğuya özgü niteliklere haiz ilk Bulgar kentleri olan Rusçuk, Şumnu, Plevne, Vidin, Hasköy, Harmanlı XIV. yüzyılın sonlarında kurulmuştur. Yeni kurulan kentlerde cami, han, hamam, kervansaray, konak, türbe, medrese gibi yapılar inşa edilmiş ve bunlar kentlerin görüntüsünü oluşturmıştır. Bunun yanında özgün Türk evleri de kentlerin mimarî dokusuna estetik kazandırmıştır.

Dericilik, kazancılık gibi Türk zanaat dallarının Bulgar kentlerinde yaygınlaşması ve bu zanaat dallarında çalışanların kurdukları çarşılar da mimarî yapıya farklı bir boyut katmıştır. Bir ticaret ve kültür merkezi olarak

eğitimli pek çok Bulgar tarafından gezilmiş, görülmüş ve hatta yaşanmış olan İstanbul da kendine has ev mimarisi ile simetrik Filibe evi olarak bilinen Bulgar evlerini etkilemiştir. Gerek dış gerek iç mimarisi ile bu evler tümüyle Türk mimarisinin ürünleridir. Uygulamalı güzel sanatlar alanında, özellikle de deri, ağaç, maden işlemleri, giysi yapımı, çeşitli araç-gereç ve silah üretiminde de Türk kültürünün etkileri göze çarpmaktadır. Kültürün yanı sıra geleneksel Türk mutfağı; Bulgaristan mutfağını tatlısıyla tuzlusuyla etkilemiştir. Günümüzde bile Bulgar halkının sofrasında genellikle yer alan pide, börek, dolma, kebab, sarma, helva, boza, salep, kahve, şerbet, kadayıf, baklava gibi Türk yemekleri ve tatlıları bu etkilenmenin örnekleri arasında yer almaktadır.

“ Mutfak Kültürü

Bulgaristan mutfağı üç büyük kültürün etkisinde gelişmiş özgün bir mutfaktır. Et, sebze, tahıl ve süt ürünleri dengeli olarak kullanılmıştır.

Bulgaristan tarıma elverişli arazileri ve ılıman iklimi ile çok çeşitli sebze ve meyvelere sahiptir. Bulgar mutfağının ana unsuru fırındır. Bunun yanında haşlama usulü de günlük hayatta kullanılan en önemli pişirme tekniklerindendir.

Sıcak ve soğuk çorbalar özellikle salçalı yemekler tüketilmektedir. Kahvaltı Bulgaristan'da önemli bir öğündür. Kahve, reçel ve tereyağı kahvaltılarının vazgeçilmezidir. Çok kaliteli olan Bulgar peynirleri özellikle Kaşkaval birçok ülkeye ihraç edilmektedir. Yine Sirene peyniri özellikle salataları süsleyen önemli bir malzemedir. Bununla birlikte Çubritza yani kekik birçok yemekte kendine yer bulmuştur.

Bununla birlikte bazı bilinen yemekleri ve önemli yardımcı malzemeler şunlardır: Filipe Köftesi, patlıcanlı mezeler, mastika, beyin kızartması, mişmaş, Pileşka (tavuk çorbası), Manastriska (kuru Fasulye), kişa...

BULGARİSTAN VE VAKIF KÜLTÜRÜ

Songül Hatice Demirhan

“İnsan öldüğünde amelleri nihayet bulur. Ancak, üç şey müstesna: Sadaka-i cariye, istifade edilen ilim, kendisine dua eden hayırlı evlat.” (Müslim)

Vakıf, İslami geleneksel kültürde fani olan insanın gideceği ebedi aleme hazırlanmak ve bu dünyada hayırlı bir kalıcı iz bırakmak amacıyla maddi bir tasarrufta bulunması anlamına gelir. Müslümanların vakıflara verdiği değer, rıza-yı ilâhî'yi kazanmak, toplumsal refahı kurumsallaştırmak, insanların muhtaç duruma düşmesinin önüne geçmek gibi dini, ekonomik ve sosyal pek çok farklı boyutu söz konusudur. Bu nedenle vakıflar, Osmanlı İmparatorluğunda yüklendikleri misyon itibarıyla merkezi öneme haiz bir işleve sahip olmuşlardır. Vakıf kültürü ve vakıf ruhu, geleneksel mirasın ve toplumsal hayatın canlılığını muhafaza etmesinde kurumsallaşmış bir bilinci yansıtmaktadır.

Türkler fethettikleri yerleri imar ederken cami, mescit, mektep, medrese, türbe,

çeşme, köprü, han, hamam, kervansaray gibi taşınmaz eserler ile kalıcı bir iz bırakmışlardır. Buna paralel olarak Türkler, sosyal hayat merkezlerinin korunması amacıyla vakıf idarelerinin kurulmasını sağlamışlar ve vakıfların kanunlarla teminat altına alınmasına özen göstermişlerdir.

Bulgaristan'da dernek ve vakıf faaliyetlerine kısaca göz atacak olursak, 1980 öncesinde yoğunlaşan dernek faaliyetlerinin, devlet destekli milli birlik mücadelesi niteliği taşıdığı söylenebilir. 1990'lar itibarıyla yoğun göçlerin başlaması ve yaşanan mağduriyetler kimlik bunalımını da beraberinde getirmiştir. Soydaşlığın ehemmiyetini yitirmesi ile birlikte vatandaşlık şartlarının da bürokrasiye takılması sonucunda ortak ihtiyaçlar sivil teşkilatlar ile karşılanmıştır.

1892'ye kadar mer'i olan muvakkat bir talimatname ile devam eden müftülükler, ondan sonra usuli Muhâkemaât-ı Hukukiyye kanunu ile tanzim edilmiş, vazife ve salahiyetleri tesbit kılınmıştır. Mecelle şarihi Ali Haydar Efendi, Osmanlı Hükümeti tarafından vazifeli olarak gönderilmiş, oralarda, mahallinde tetkikat yaparak, Romanya, »Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ile Bosna Hersek ve Karadağ'da bulunan ahali-i İslâmiye'nin husûsatı mezhebiyyelerine dair Meşihatın emriyle bir layiha hazırlamıştır. Bundan başka olarak Rumeli ile Bulgaristan'da bulunan Cemaât-i İslamiyye'nin Umuru Vakfiyyeleriyle Müftüleri ve cemaat meclisleri hakkında da bir talimatname yapmıştır. Bunlar Matbudur. Haydar Efendinin hazırladığı Bulgaristan ve Rumeli'deki cihâtı tevcihi hakkındaki 1299 tarihli tafsil. Vakıflar Arşivinde 235 numaralı defterde kayıtlıdır. (Keskinoğlu, Osman, s.130)

Vakıf eserleri kısımlara ayrılırsa; cami, medrese, imaret, tekke, çeşme, köprü, kaldırım gibi tüm halkın ortak yaşam alanını içine alır. Diğer kısımları ise vakıf sahiplerinin aile eşrafına aittir. Atalarımız, bugünkü Bulgaristan'da da çeşitli vakıflar kurmuştur. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu Kadastro Arşivi ve

çeşitli kütüphanelerde bulunan eserler ve kayıtlar dışında, sadece Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 402 adet vakıf kaydı bulunmaktadır.

Bazı vakıfların adedine aşağıda yer verilmiştir. Vakıflar Bölge Müdürlüklerinde bulunan belgeler bu rakamın dışındadır.

Filibe'de 38

Eğridere'de 8

Servi'de 3

Tırnova'da 35

Akçakızanhk'ta 7

Cumapazarı'nda 2

Şumnu'da 33

Mevrekep'da 7

İzladi'de 2

Varna'da 22

Kırcaali'de 7

Lom'da 2

Zagra-i Atik'de 21

Razgrad'da 6

Koşukavak'da 1

Silistre'de 20

Çırpan'da 6

Doğancılar'da 1

Ruscuk'da 16

Killi İsmail

Geçidin'de 6

Yanbol'da 1

Balcık'da 15

Cisri Mustafa

Paşa'da 6

Hasköy'de 1

İslimye'de 13

Darı-dere'de 5

Ceberoğlu'nda 1

Sofya'da 12

Plevne'de 5

Köstence'de 1

Uzuncaâbad'da 11

Hacıoğlupazarı

'nda 5

Doyran'da 1

Tatarpazarı'nda 11

Vidin'de 5

Usturumca'da 1

Köstendil'de 10

Sultanyeri'nde 5

Yenipazar'da 1

Ziştovi'de 10

Samako'da 5

Lofça'da 1

Karin-âbâd'da 9

Aydos'da 4

Elhadlı'da 1

Ahiçelebi'de 9

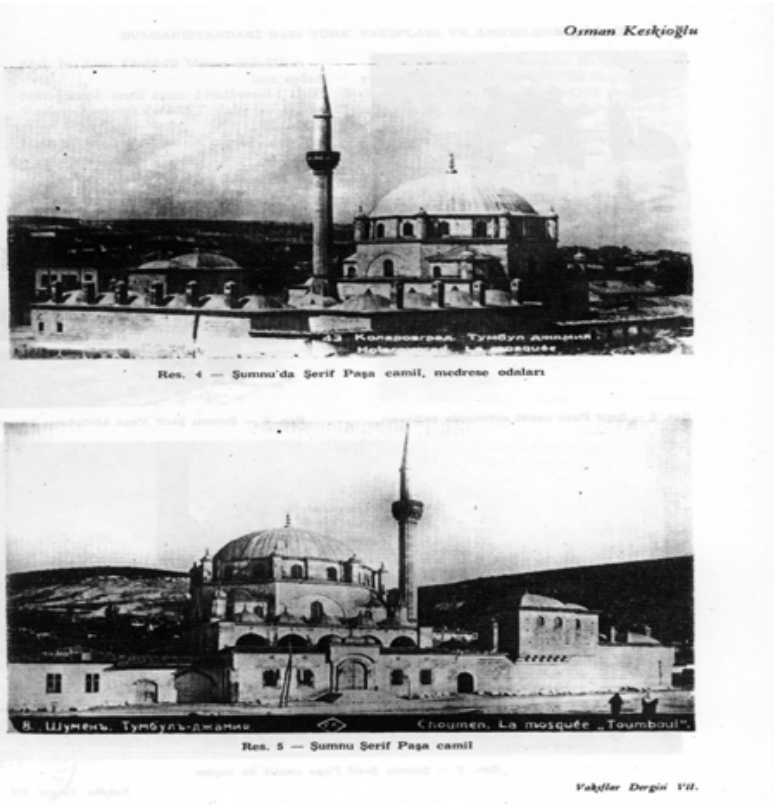
Prevadi'de 3

Bu çalışmada örnek teşkil etmesi açısından Şumnu'yu ele alalım. Şumnu, Bulgaristan'ın askeri yönden güçlü eski bir şehridir. Nice önemli âlimler, hattatlar yetişmiştir. İlmi ve sanat yönü ağır basan Şerif Halil Paşa, vakfiyesinde hüsn-ü hat öğretilmesini şart koşturmuştur. Vakıf eserlerinden bazılarına değinmek gerekirse, yontma taştan olup içinde medresesi, derşhanesi ve mezarlığı bulunan Eski Cami birçok tarihi içinde barındırmıştır. Hikâyesi ile Gelberu Sultan Tekkesi, Maçinli Baba Zaviyesi, Kurşunlu Çeşme, Saat Camii ve Şerif Paşa Cami de öne çıkan eserler arasındadır.

Şerif Paşa Camiinin hayratının kütüphanesi hazine niteliği taşımaktadır: Tefsir, Hâdis, Fıkıh, Kırâât, Akâid, Adâb, Mantık, Hikmet, Hendese ve Hesap, Lügati Arabiyye, Farisiyye, Tıb, Coğrafya, Felsefe, Astronomi, Geometri, Matematik, Tıp ve Coğrafya kitapları talep eden kamunun istifadesine sunulmuştur. Bulgaristan'daki İslam Vakıfları raporunu incelediğimizde, emaretlerin korunması görevi için komisyonun vazifelendirildiği görülmektedir.

Vakfiyeleri kendi himayesine almak isteyen Bulgar Komisyonu'na karşı Osmanlı komisyonu, böyle bir talebin gerçekleşmesinin mümkün olmadığını ileri sürmektedir. Camilerin ibadethane olarak sembollerinin çıkarılması ve arsaların satılması gibi masum olmayan fikirler imariyenin bahanelerle tahrip edilmesine imkân vermiştir. Böylece İslami yapının izleri yavaş yavaş silinmek istenmiştir. Sadece Sofya şehrinde 44 camiinin bugün artık olmadığı iddia edilmektedir. Şumnu'da 1925'e kadar var olan 40 civarında caminin Bulgarlar tarafından yıktırıldığı bilinmektedir.

Yurtdışında yer alan vakıfların korunmasının esas yolu, aslına rücu ettirilmesi ile mümkündür. Bunun için Balkan ülkelerindeki arazilerin vakıf eserleri sahipleri tarafından tescillenerek, mahkeme kararları ile hakkın iadesinin sağlanması gerekmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

Siyaset

Aktaş, D. (2015). Bulgaristan Raporu. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
Çayırılı, N. (2018, 04 07). <https://www.tarihtarih.com>.<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=358595&/Makedonya-T%C3%BCrkleri-/Necati-%C3%87ay%C4%B1rl%C4%B1-> adresinden alındı
Ekinci, M. U. (2007). Türkiye - Balkan İlişkileri. Ankara: SETA.
Emin, N. (2014). Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu. Ankara: Siyaset ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA).
<http://www.aljazeera.com.tr>. (2018, 05 17). <http://www.aljazeera.com.tr>. <http://www.aljazeera.com.tr>: <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-bulgaristan> adresinden alındı
<http://www.mfa.gov.tr>. (2018, 04 07). <http://www.mfa.gov.tr/makedonya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden alındı
<http://www.tarihsayfasi.com>. (2018, 04 04). <http://www.tarihsayfasi.com/ulkeler-tarihi/makedonyanin-tarihi.html> adresinden alındı
Koyuncu, A. (2006). Bulgaristan'da Osmanlı Maddi Kültür Mirasının Tasfiyesi (1878-1908). OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), 197-243.
Mankoff, J. (2018, 04 12). <https://www.foreignaffairs.com>. <https://www.foreignaffairs.com/articles/southeastern-europe/2017-07-07/how-fix-western-balkans> adresinden alındı

Ekonomi

Al Jazeera ve ajanslar
TC. Ekonomi Bakanlığı
TC. Dışişleri Bakanlığı
World Bank Data
Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Bulgaristan Ülke Raporu
T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Bulgaristan'ın Genel Ekonomik Durumu Ve Türkiye İle Ekonomik-Ticari İlişkileri Raporu
Transparency International Bulgaria
Bulgaristan Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları

Toplum

Eğitim

ÇAVUŞOĞLU, G.(2010). Türkiye ve Bulgaristan eğitim sistemlerinin karşılaştırılması ve 9. sınıf matematik programlarının öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
MEHMED, E. A.(2007). Bulgaristan'da bir din eğitimi öğretimi kurumu olarak imam-hatip liseleri- beklenti ve sorunlar. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
MEHMEDOV, A.(2011). Bulgaristan şumnu'daki medresetü'n-nüvvab'ın islâm din

eğitimi tarihindeki yeri. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
MEMİŞOĞLU, H.(2002). Geçmişten günümüze Bulgaristan'da Türk eğitim tarihi, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
İNCEDERE, L.(2013). Türkiye'de ve Bulgaristan'da ortaöğretim coğrafya eğitimi ve öğretiminin müfredat, araç-gereç ve yöntem açısından karşılaştırılması. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
PAŞAOĞLU, S.(2005). Müzikal kültürel kimlik oluşumunda okul müzik eğitiminde kullanılan halk türkülerinin rolü: Türkiye, Bulgaristan, Macaristan örneği. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Aile ve Gençlik

Lutov, Ahmet, Bulgaristan Müslümanlarının Dini ve Sosyal Hayatı, Bursa, 2006.
https://kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=20903
https://www.indexmundi.com/bulgaria/demographics_profile.html
(<http://yspdb.org/oldsite/documents/SituationOfYouthPolicy.pdf>)

Din

Koyuncu, Aşkın (2005). Balkanlarda Dönüşüm, Milli Devletler ve Osmanlı Mirasının Tasfiyesi: Bulgaristan Örneği(1878-1913), T.C. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.

T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Bulgaristan'ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik- Ticari İlişkileri (2016-2017)

Emin, Sevcan (2008). Bulgarların Hristiyanlaşma Süreci, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

https://ipfs.io/ipfs/QmR1gzPYUwxEUWHbeRggZzfYy5Fxs8Qc7hXUUnJQwxrZq/wiki/Osman%C4%B1_d%C3%B6nüşümünde_Bulgaristan.html

Vakıf ve Dernekler

Bayram, Sadi, Bulgaristan'daki Türk Vakıfları ve Vakıf Abideleri
Didem Danış, Ayşe Parla, 2009, Nafile Soydaşlık: Irak ve Bulgaristan Türkleri Örneğinde Göçmen, Dernek ve Devlet, TOPLUM ve BİLİM 114
<http://www.balturk.org.tr/bulgaristanda-islam-vakiflari-raporu>
Osman Keskinoğlu, Bulgaristan'daki Bazı Türk Vakıfları ve Abideleri
2014 (Şubat),YEDİKITA: Kıymeti Bilinmeyen Hazine Vakıflar, Sayı 66
Genel
<https://globalsummit.tech/about-bulgaria/>
<http://www.kirmizilar.com/tr/index.php/tarihten/1290-on-soruda-93-harbi-1877-1878>
http://www.skupstina.me/media/k2/items/cache/4bc3f192da2c9a-dad851bf0f518952d3_XL.jpg